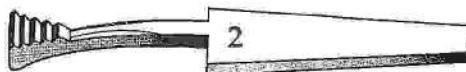

1 - 1994

NYCKELPOSTEN

FÖRENINGEN NYCKELHARPAN

NYCKELPOSTEN 1-94

Upplaga c:a 600 exemplar.

Medlemsblad för Föreningen Nyckelharpan
Utkommer med 3 nr per år. Medlems- / årsavgift:
75:-/år för endast Nyckelposten resp 125:-/år för
fullt medlemsskap. PG nr 491 82 94-2.

REDAKTION:

Sven Nordin

Vallavägen 38, 136 41 Haninge

tel. hem 08-777 07 27, arb 08-707 53 43, mobiltelefon 010-2 18 08 42

FÖRENINGEN NYCKELHARPANS STYRELSE :

Övriga ordinarie styrelsemedlemmar:

Sekr. : Ingemar Aronsson

Ledamöter: Ulla Brandt, Bertil Svensk

Kassör: Lotta Nyholm

Suppleanter: Kjell Wigfors, Jan Sundström

Adressändring sändes till:
Bertil Svensk,
Hagagatan 14, 2 tr ög
113 48 Stockholm.

.....
Föreningen Nyckelharpan och
Nyckelposten ber att få hälsa alla nya
medlemmar hjärtligt
välkomna i föreningen!
.....

OMSLAGBILDEN FÖRESTÄLLER :

Foto av målning 50x60 cm,
föreställande allmogespel-
mannen Erik Sellin, Nerike.
Privat ägo.

REDAKTÖREN HAR ORDET

MIRAKEL, MIRAKEL ! Nyckelposten blev "fullsatt" innan presstoppsdatum ! Nu är det på väg att vända, både för Sverige, folkmusiken och Nyckelposten. Tillströmningen av material till Nyckelposten är en bra indikation på hur det står till i folkhemmet. Nu ser redaktionen med tillförsikt på framtiden. Nyckelposten slipper kanske i framtiden att ta till "lånta fjädrar".

Innehållet denna gång är således omväxlande och av hög kvalitet. I detta nummer finns t ex; Nutidsskildring av spelmansrörelse, byggtips, spelmans anekdoter, "Lyssnat på", John Olsson inlägg, Esbjörn Hogmark om harpbedömningen, Tord Johanssons mustiga berättelse, Frågelådan, Byss-Calle sista delen, om VM-på nyckelharpa, m m. Kom ihåg att det som står i slutet av Nyckelposten inte är av mindre vikt, redaktionen fick ta till sid 32 (omslagets sista sida) för att få rum med allt. Vissa saker har fått utgå som t ex; jaktsignaler, "ur gammeltidningar" och "Värsting" m m. Slutligen; ett hjärtligt tack till alla medverkande denna gång och till nästa nummer är det Din tur . . . red.

FAKTARUTAN

PRESS-STOPPS datum:

10:e februari

10:e juni

10:e oktober

ADRESSÄNDRINGAR och frågor angående PRENUMERATION och MEDLEMS-LISTA till Bertil Svensk.

Senaste betalt år finns angivet på Nyckelpost-kuvertets etikett.

Bidrag till Nyckelposten skrives lämpligen på: 3 1/2" diskett ASCII, eller på skrivmaskin eller tydligt handskrivet.

Foton helst i svart/vitt, ej dia.

Tidningsurklipp fordrar upphovsmannens tillstånd som ordnas av insändaren själva!

INNEHÅLL :

sid 4	Jan Engsås
sid 5	"-
sid 6	"-
sid 7	Byggtips
sid 8	Stipendium och om USA
sid 9	W Tegenborg
sid 10.....	Nyckelringen
sid 11.....	Byggtips
sid 12.....	Pintorparfrun
sid 13.....	"-
sid 14.....	"-
sid 15.....	Julfesten
sid 16.....	John Olsson
sid 17.....	"-
sid 18.....	Esbjörn Hogmark
sid 19.....	Lyssnat på
sid 20.....	Insändare
sid 21.....	Kvarnboharpan
sid 22.....	Tord Johansson
sid 23.....	Frågelådan
sid 24.....	Medeltid och nytid
sid 25.....	Bornholm
sid 26.....	Byss - Calle
sid 27.....	"-
sid 28.....	VM
sid 29.....	John Olsson
sid 30.....	Jinder och hennes lärjungar
sid 32.....	Brev till red.

Hedemora 94-1-8

SOM NYCKELHARPA BLAND SVARTROCKARNA

- EN INTROVERT BETRAKTELSE-
AV JAN ENGSÅS

Den eminente redaktören för denna tidskrift har bett mig berätta hur det var, hur det blev som det blev och varför samt något om hur det kommer att bli och varför jag trots detta ändå fortsätter att spela harpa. En sådan fruktansvärt lätt uppgift kan jag ju bara inte motstå.

HUR DET BÖRJADE

Alltså. 1974 var jag 34 år gammal, fortfarande med tydliga musikaliska skador av Richard Anderssons Musikskola på Humlegårdsgatan. Studierna där tog slut vid 15 års ålder ungefär i jämnhöjd med Für Élise. Musikalisk uppehållande andning har sedan sporadiskt företagits dels som banjonist i dixielandband under sent 50-tal och sedermera något mer avancerat i kyrkokör (Österåker Domspatzen) upp till nivå Händels Messias. Vid denna tid fick jag av min far (född på skogen 1907 i Högrör mellan Österby och Gimo), som sommarbodde i Östhammar, reda på att han hade håll på Erik i Göksby. Av ren nyfikenhet bad jag honom att åka dit och skaffa en harpa. Att det lät för djävligt hade jag ju redan hört under den midsommar i mitten på 50-talet, när jag besökte min smedfarbror Einar Tillman i Österby och Justus och Viktor spelade. (Det var förresten det år som skithuset brann mitt under midsommarfesten och borgarbrandkåren ryckte ut för sent med sedvanlig bravur), levererade sen Erik min första harpa som har "svarta toner" ända upp. Efteråt har jag sedan förstått att det inte finns så många sådana vilket givetvis ökar min stolthet att äga just detta instrument som i sin klang är sprött men härligt. Jag får väl säga att möjligheten att hålla denna mekaniska fiol i famnen

sannolikt ledde till en livslång passion och definitivt en omedelbar förälskelse. Efter det att jag under ett års tid lyckats lära in alla felgrepp som finns och definitivt inte ha en aning om polskans inneboende väsen fick jag reda på de eminenta möjligheter som erbjöds på sommar- och helgkurser i Österby. Sommaren -76 (AlpLeifs och Hasses andra kursår) befann jag mig därför i Österby/Dannemora Hotell för första gången för omkalibrering. En helt ny värld, där sömn helt bortrationaliserats, öppnade sig. Fina spelkamrater och levande och bortgångna "konstnärer" passerade revy. Det var Båtsmän, BörstilMattssons, GubboAntar, Erik, Ceylon med broder Madagaskar m.fl. samt givetvis våra ständigt självförtroendeupp-byggande lärare Leif och Hans. "Tänk att man kunde göra musik på det här sättet!!!" Såsmåningom trillade polskans väsen och dess underarter samt stråkdragen på plats under de ca 4 år som jag var trägen gäst på denna utbildning. Under denna tid bodde jag och bor fortfarande i Hedemora. Möjligheterna att på hemmaplan bygga upp en utvecklande spelmiljö med utgångspunkt från upplandsmusiken var därför begränsad. Harpor fanns det relativt gott om, men bara relativt nystartade folkmusikvågar som jag själv. Och en utvecklande spelmiljö kräver enligt min erfarenhet en levande tradition och en bred skala av kunskapsnivåer på platsen. Det håller inte i längden att åka 20-25 mil för varje gång man vill tanka mentalt. (Långt senare kom en sådan miljö till stånd i Falun under ledning av Eriks son Sigurd som numera med stor framgång leder falubygdens harpor, som är ett rent harpgång som spelar både upplands- och masmusik.)

SVARTROCKSVAL

Efter 5 års spelande bestämde jag mig därför att satsa på något annat, och det blev då det lokala folkdanslaget i Garpenberg som inom sig hade en fiolspelande traditionsbärare från Malung med rejäla kunskaper. Rent tekniskt lärde jag mig en hel del under några år med att spela den här bondbalettmusiken. Vi försökte också att renodla musiken med egna spelmanslagsmässiga övningar. Men som så många andra misslyckades vi. Sannolikt av det skälet att i de

flesta folkdanslag är det "uppvisande" i dansen alltid överordnat själva dansglädjen. Det här smittar givetvis av sig även på musikutövandet och den här känslan av djävlar anamma, som är det huvudsakliga skälet till att man spelar, infann sig aldrig.

Vid vägs ände fann jag mig då stå med två alternativ. Gå över till masmusik via fiol eller ta en rövare och se om det gick att på något vettigt sätt bidra med harpa i ett dala-spelmanslag. Det senare låg ju av naturliga skäl närmast till hands och förebilden Rapp Kalle i Svärdsjö SpML var utmanande. Jag var

också halv Rättvikare under uppväxtåren så någon vision om Österdalsmusiken fanns kvar även om låtarna inte gick att ta fram på stört.

FALU SPELMANSLAG

Via praktiska skäl och personliga kontakter hamnade jag i Falu Spelmanslag (The Fiddler Company of Falun, - Town of Non-Olympics -) 1986 i samband med att laget formellt bildade en folkmusikförening. Kärnan i laget är typiskt medelålders med huvudparten stammande från folkmusikvågen under 70-talet och studiecirkel under FFF-generalen Magnus Bäckström. FFF är för övrigt framspånat och sjösatt av medlemmar i denna kärna. I och med föreningsbildandet blev laget öppet för alla och jag har sedan starten haft förmånen att få vara dess sekreterare. Vi har under denna tid ökat från ca 30 till ca 85 medlemmar. Tjejerna utgör ca 40 % och vi har ca 10-12 medlemmar under 25 år. Vi har försökt att beskriva spelmanlagets själ på konvolutet till vår kommersiella kassett som vi spelade in för 2 1/2 år sedan, och där man kan läsa följande: "FSL är en folkmusikförening som är öppen för alla som på grund av sin kärlek till folkmusiken vill förkovra sig under generösa inlärnings- och uppspelningsformer." Man kan

också läsa: "Vi är ett dansspelmanslag med ambition att spela de gamla låtarna så kärleksfullt och "svettigt" att de dansande känner en utpräglad dans- och livsglädje genom vår för-

medling av låtarnas kraft och skönhet." För egen del blev jag från början mottagen med stor entusiasm och fiolen kom aldrig fram utan jag fann mig väl till rätta på harpan med lagets Rättvik-Boda-Bingsjö-Ore-Vdala-Rörsrepertoire. Att nästan helt lämna C-dur för G-A-D-tonarterna med deras mollsystrar var lite knöligt i början men det gick. Speciellt sedan Hans Gille byggt om min

Gilleharpa och flyttat upp höga Gisset i nivå med de vita knavrarna. Jag spelar också i huvudsak tillsammans med förstastämman i laget. Det har dock inte manat till efterföljd, för jag är fortfarande ensam harpa. Den övriga katten bland hermelinerna är f.ö. en av landets mer framstående folkmusikdragspelare, Bernt Runesson, som är en utmärkt bas och ankare vid våra dansspelningar.

HUR VI GÖR

Hur fungerar vi då? Vi har precis samma problem som alla andra spelmanlag som har hållit på ett tag. Dvs det är svårt att driva laget på ett sätt som gör att både "nybörjare" och erfarna tillsammans får ut något av övningar och spelningar, dvs ställer upp och deltar när det beger sig. Vi har försökt lösa det på olika sätt beroende på att olika utvecklingsstadier kräver olika lösningar. F.n. gör vi så här (i punktform):

* Vi tackar konsekvent nej till alla "pittoreska objekt-spelningar". Speciellt är vi noga med att undersöka förutsättningarna om spelbeställaren önskar dräkt. Detta är vårt bidrag till arbetet med att tvätta bort tönt-stämpeln på vår musik.

* Eftersom vi är så många sker all information skriftligt per brev alt fax, så att styrelsen är säker

på att ingen glömts bort. Av de 85 medlemmarna är ca 40-50 aktiva och en vanlig veckoövningskväll är vi ca 20-30 deltagare som hämtas ur gruppen på 40-50.

* Eftersom laget är medelålders och tillverkar barn på löpande band inskränker vi den offentliga delen av verksamheten till max 2 storspelningar (typ Münchenbryggeriet med 15-20 spelmän) och ca 2 bankettspelningar (uppträdande/konsert med 6-7 spelmän) per termin. Under sommaren är vi däremot både via spel och administration inblandade i ett flertal evenemang under MUSvS resp FFF.

* Alla spelningar är öppna för alla men spelledaren för tillfället har befogenhet att kolla av och korrigera sammansättningen så att den "platsar" för uppgiften.

* Alla nya i laget får två kassetter resp får köpa den kommersiella kassetten samt får en samling "första två-tak-terna" för att täcka in grundrepertoiren på ett hundratal låtar.

* Grundrepertoiren är väldigt viktig för spec de "gamble" som av olika skäl ej deltar så flitigt i veckoövningarna men via denna repertoir kan känna igen sig och följa med som lagkärna i storspelningar med höga krav.

* Vi är i princip finansiellt självgående via gager med undantag från några smärre bidrag från kommun och studieförbund, och har en omsättning på ca 25-30 tusen om året. Vi har ca 20 tusen fonderat, som vi satsar och riskerar på olika större projekt för att utnyttja som sporre i verksamheten. Exempel på satstningar är adventkonsert med kör i Falun/Kristine kyrka, inspelning av kommersiell kassett, samspel med Dalarnas symfoniorkester under skid-VM i Hugo Alfvéns "Den förlorade sonen", spelhelger i Fryksos med inbjudna höjdare och nu sedan ett år "anställning" av spelledare. Det senare har f.ö. visat sig vara ett lyckokast. Vi har på ett år lyckats höja den genomsnittliga övningsnärvaron med ca 30-35%. Att nöta ut en ideellt arbetande spelledare, som får göra allting, gör väldigt lätt har vi erfarenhet av.

* Förutom spelledare har vi en administrativ spelledare, som sköter allt kringjobb för spelningarna samt ordförande, sekreterare, kassör i vanlig ordning. Kontentan av detta är att spelledaren inte behöver vända ett enda papper och nästan inte ringa alls.

* F.n. får vi ca 5 nya medlemmar per termin vilka vi tar hand om på det sättet att varje spelkväll (1 gång/vecka) börjar med en halvtimme elementär spelövning (cirkel). Därefter vidtar lagspel mellan 19 och 19.30. Kaffe 30 min och sedan fritt pådrag. Med detta upplägg har det visat sig att de flesta kan få ut något av kvällen eller delar av den.

*Terminen schemaläggs i förväg av styrelse och spelledare och går ut skriftligt vid terminens början så att folk med ont om tid kan prioritera sina insatser. Schemat innefattar låtar resp temata för både cirkel och lagspel samt kända spelningar. Schemat revideras fortlöpande spec med avseende på spelningar och sänds ut ca 3 gånger per termin. Temata kan exv. vara låt- och dialektkaraktär, samspelsteknik, stämuppsättning eller ren storspelningsövning.

Sammanfattningsvis tycker vi att denna uppläggning fungerar mycket bra och laget utvecklas väl.

FRAMTIDEN

Om framtiden vet vi givetvis inte mycket men en personlig reflektion från min utsiktspunkt efter nästan 20 år i branschen är att de som ägnar sig åt folkmusik aldrig har varit seriösare än idag. Här i Dalarna rapporterar dessutom press och övriga media vår verksamhet på ett för det mesta godtagbart sätt och vårt samarbete med kommunala musikskolor och Suzukigrupper är också godtagbar. Talet om folkmusikens död är klart överdrivet. Visserligen är det publika intresset svagare nu, men å andra sidan har nog möjligheterna att på sikt återfå intresset via en höjd kvalitet aldrig varit större. Vi i folkmusiksvängen har mycket tönt att skala bort. Som Knis Kalle sa (fritt ur minnet): "Vårt enda berättigande är att vi spelar bra musik".

Jan Engström

Vårens första utomhusstämma ?

Kristi Himmelfärdshelgen kommer tidigt i år, 12 - 14 maj, men vi siktar ändå på att snön ska ha smält bort tills dess.

För fjärde året i rad hålls denna helg stämma med tillhörande kurser i Hovra, mitt i Hälsingland. Ett hundratal kursdeltagare från hela landet träffas till några intensiva dagar (och nätter). Det är kurser i fiol, gitarr, dragspel, dans, barnkurs i dans, musik och hantverk och - förstås - nyckelharpa !

Olov Johansson är kursledare och han behöver väl knappast någon närmare presentation.

Kursen börjar 09.00 på torsdagsmorgonen och avslutas i och med invigningen av stämman på lördags-eftermiddagen. Sedan pågår stämman naturligtvis obestämt antal timmar

Kursavgiften är 750 kr. Logi ordnas i vandrarhemsform för 75 kr per natt. Vi kan också förmedla kontakt med privata stuguthyrare.

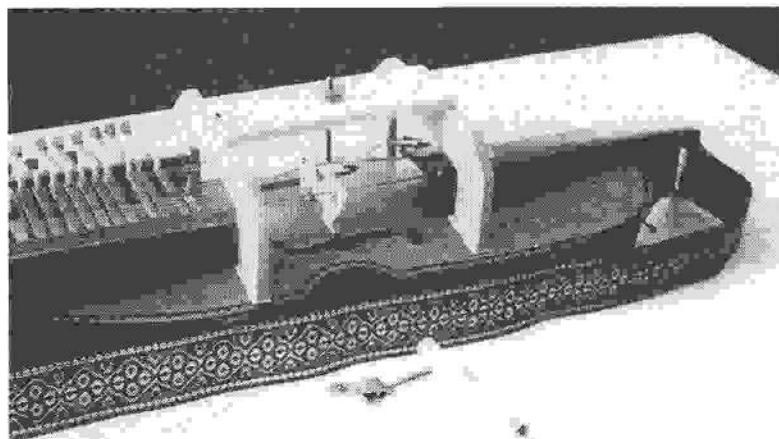
En bra upptakt till sommarens musicerande. Förfrågningar och anmälningar görs till Viveka Ståbi 0651 - 222 74.

BYGGTIPS

Skövde den 6/1 94

Till NYCKELPOSTEN

Jag har här nedan ett tips till harpspelare och byggare som vill göra justeringar på stall och ljudpinne. Med denna anordning som fotot visar, kan man byta ljudpinne utan att stämma ned strängarna, vid stallbyte bör man dock nedstämma strängarna något.

Anordningen består av 2 st. byglar av starkt träslag med filt på undersidan för att skona harpans färg. 1 st. ribba som sammanhåller byglarna, skruvade fast med 2 st. skruv så att den kan fällas ihop då den inte användes. 1 st skruv M4 med ratt eller vingmutter bockad så att den kan hakas fast i stallets hjärta. Vid stallbyte användes ett ok med samma form som stallets överkant. Oket tillverkas av starkt trä, lönn eller bok och förses med 2 st. byglar av aluminiumplåt samt 2 st. M4 skruv med vingmuttrar och en träplatta.

Med hälsning
Tage Larsson
Hentorpsv. 54
541 52 Skövde.

Skiss på verktyg att ta ljudpinnen med

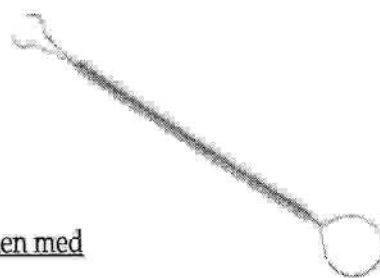
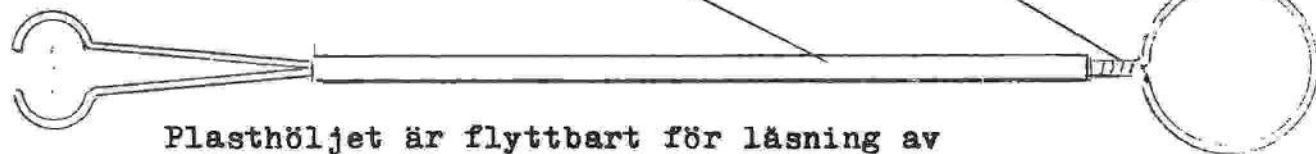

Foto på
ljudpinne-
urtagare
(ej skalenlig).

Pinnhållare

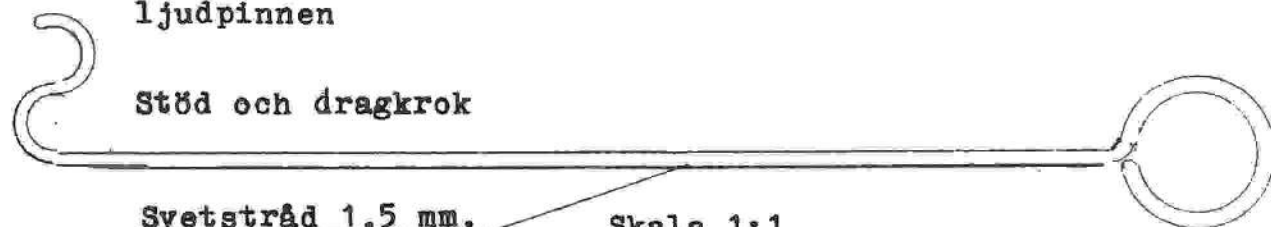
Pianotråd 0,7 mm tvinnas några varv

Plasthölje från elkabel

Plasthöljet är flyttbart för läsning av
ljudpinnen

Stöd och dragkrok

Svetstråd 1,5 mm.

Skala 1:1

Om någon ej har möjlighet att tillverka prylarna själv
så kan de beställas från mig tel. 0500-4167 22

ERIC SAHLSTRÖMSTIPENDIET

1994

Unga spelmän, mellan 10-18 år, sök 1993 års STIPENDIER ur Eric Sahlströms Minnesfond för deltagande i sommarens spelkurs.

Lärare är tio av de främsta nyckelharpsspelarna i Uppland med Sigurd Sahlström som kursledare. Kursgården, Ekebyholms slott, är belägen norr om Rimbo. Kursen pågår 26 - 30 juni.

Du som vill söka, ange på anmälan namn, ålder, adress och telefonnummer. Spela in på kassettband två valfria låtar och sänd in detta senast 30 april till:

Eric Sahlströms Minnesfond
Gösta Sandström
Svanvägen 7
182 46 ENEBYBERG

Önskas mer information ring Gösta, tel: 08 - 758 11 76.

Välkommen med din ansökan!

NYCKELHARPOR I USA

Har du levererat en nyckelharpa till USA?

Sedan 1989 har jag turnerat i USA med kurser i byggedans och låtspel på fiol och nyckelharpa. Med glädje har jag sett att antalet nyckelharpor stadigt ökar däröver. Slående är också att så många amerikanska spelmän är så skickliga på nyckelharpa.

Idag är de spridda över hela den nordamerikanska kontinenten. Den största koncentrationen tycks dock finnas på väst- och nordostkusterna.

Vid min senaste turné i oktober --93 diskuterade vi möjligheterna att börja ordna mera regelbundna kurser i nyckelharpspel och kanske t o m i bygge. Vi diskuterade också möjligheten att bilda en förening och starta ett informationsblad liknande det som redan finns för spelmän på hardangerfela. I mitt register har jag namn på många nyckelharpspelmän

i USA, men jag vet att det finns många fler, eftersom jag då och får hör talas om nyckelharpor som hämtas i Sverige eller sänds till USA.

Har du levererat en nyckelharpa till USA eller vet du någon som har gjort det? I så fall ber jag om din hjälp med namn och adress till den spelmannen i USA. Redan i höst är det meningen att vi skall kunna sända informationsblad till dessa adresser och erbjuda medlemsskap.

En eventuell förening kommer helt att organiseras i USA. Föreningen kommer sedan att be om artiklar, information och säkerligen också om besök av spelmän från Sverige. Ett underbart tillfälle att anlägga moteld mot den amerikanska kulturimperialismen - ett bett från mus-i-kanten. Nyckelharpa heter nyckelharpa på engelska. Om du lägger in en ordentlig hartsklump i munnen får du den rätta amerikanska accenten.

HÖR AV DIG SNARAST till Leif Alpsjö, Göksby 588, 740 61 TOBO tel 0295 300 35.

Redaktionen (Ann-Mari och Sven) vistades i somras i Lövstabruk. Nedanstående material, om W. Tegenborg, insamlades då.

Tack alla medverkande.

Det fanns en mycket livaktig godtemplarforening här i Lövstabruk tidigare - Logen Lövsta Hopp - den bildades 1890. Tegenborgs dotter Anna blev en hängiven medlem. Tydligt lyckades hon få med sin far som ofta och gärna tog till starkare drycker vid sina spelningar. I mars 1893 avlade han nykterhetslottet inför Logen - den 27 juni. Samma år blev han utesluten. Midsomrarna var Logens hopplosaste tid, medlemsantalet reducerades kraftigt varje år, protokollet vittnar om hur man skulle forsöka komma till rätta med midsommarfirandet.

Varma och många hälsningar från
Lövstabruk och MaryAnn.

WILHELM TEGENBORG (1840-1921)

... var träarbetare i Lövstabruk. Dessutom var han orgeltrampare, för vilket han fick 10 riksdaler i lön om året. Den sysslan hade han tydligen ärvt av sin far, hjälpsmeden Jan Tegenborg som även var kyrkvaktmästare och orgeltrampare.

Släkten Tegenborg härstammar från gården Borg i Tegelsmora socken. På 1700-talet flyttade en av bröderna Svensson till Uppsala och studerade för Carl von Liné, en annan bror kom till Lövstabruk och blev gift med en vallonsk flicka. De tog då namnet Tegenborg.

Wilhelm Tegenborg lärde sig spela silverbas-harpa i 15-årsåldern av Mats Wesslén. Det finns många låtar bevarade som Tegenborg spelade, den mest kända är Iskällarbacken. Den låten spelades alltid på midsommaren i Lövstabruk, när utskänkningsölet lastades på kärrorna under marschen till festplatsen framför stallarna.

Idag spelas midsommarstången alltid upp med den låten, på midsommarafton vid Folkets hus. Carl Broström, musikkårens ledare berättar för Lars Madsén i ett radioprogram 1942:

- De förnämsta nyckelharpspelarna ve' Löfsta var Wilhelm Tegenborg, Lars Eric Janson och Bengt Pettersson. Dom hade så bra takt. Spela rent å riktigt. Inge fusk.

- Hur fuskar man när man spelar nyckelharpa?
- Ja man fingrar till en massa som inte ska vara, se. För de där gamla här låtarna, de e rena stråktag de, se. De e olika hur dom indelar det sen, i fjärdedelar å åttondelar å sextondelar. Det beror på. Men det måste skiljas, å måste bli riktig takt - de e stor skillnad de. Dom gubbarna kunde spela dom. Det e säkert de.

Efter 1890 när musikkåren bildades, turades de och nyckelharpspelarna om att spela under midsommardanserna.

Källor:

Bo Tegenborg

Ola Bengtsson

Vals efter Tegenborg
upptecknad av Hasse Gille,
Osterby, efter
Gert-Ove Hallberg, Lövsta.

Frösön 20-10-93

"Under helgen 25-26 sept. genomförde jämtlands nyckelharpsentusiaster, under ledning av vår förening- NYCKELRINGEN, en helgkurs i Landsom-Oviken. Som lärare hade vi den eminente- Världens bäste nyckelharpsspelman Hasse Gille från Kölnngatan i Österbybruk.

"Alla kursdeltagarna samlade till allspel inför fotografen från en lokaltidning (Länstidningen fre 1/10) under ledning av läraren Gille."

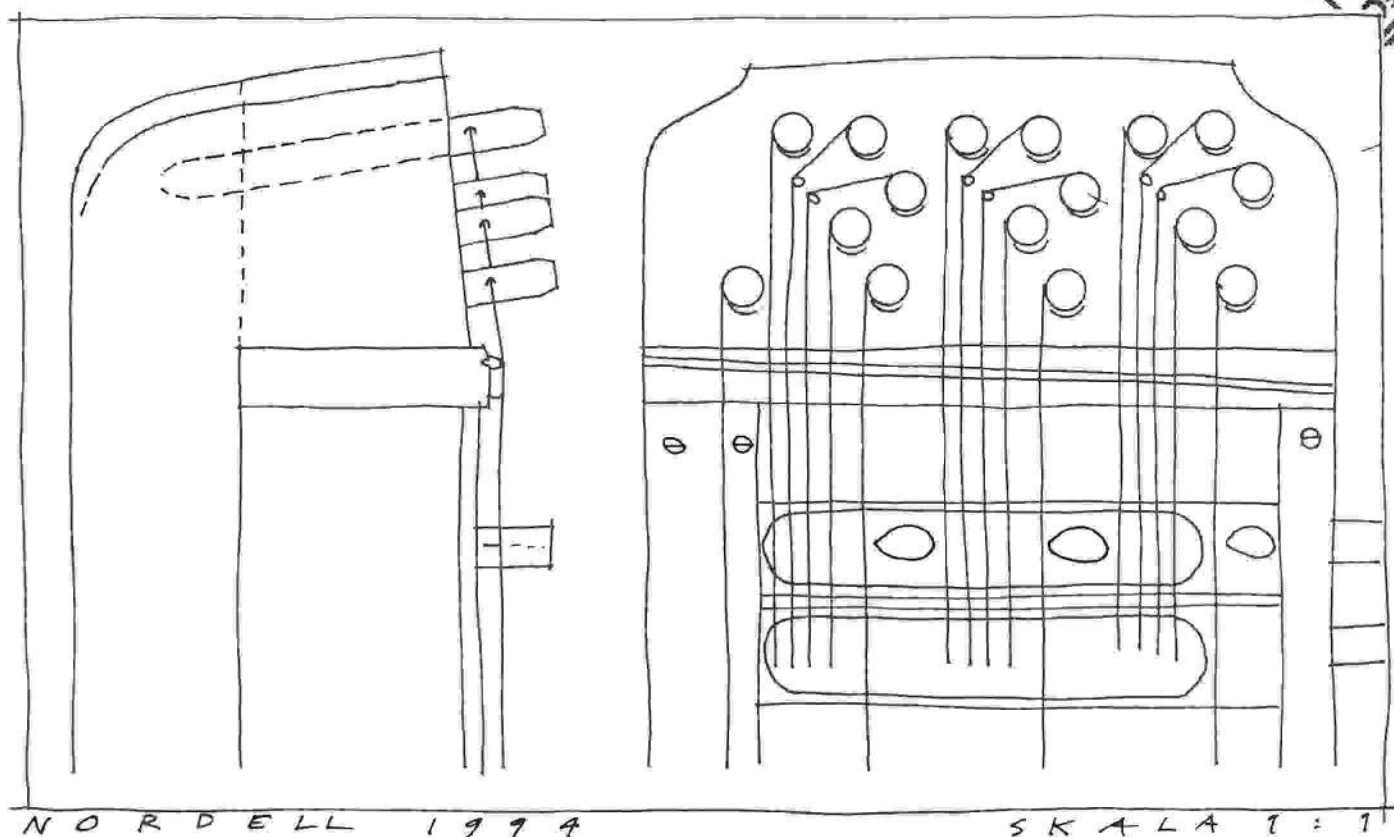

"Sedan tidigare bekanta Mikael Grexing och maestron Hasse Gille i samspel inför fotografen."

Efter kursens slut konstaterade vi på föreningen att både läraren och kursdeltagarna var nöjda med kursen vilket kursledningen insuper som ett nog så gott betyg på uppläggning av helgen."

Med vänlig hälsning
Mikael Grexing,
ordförande i
NYCKELRINGEN.

BYGGTIPS

På några harpor har jag experimenterat med infästningen av strängarna på halsen. Har använt cembalo-naglar som har måttet 5,50 mm. (Borrhål 4,7 mm). På så sätt har jag fått en "tät" lay-out av naglarna och tillhörande 4 st stålstift.

Detta har reducerat vikten betydligt. Infästningen av nackbandet kommer närmare harpkroppen, och sammantaget blir påfrestningen avsevärt mindre på nacke/rygg. Resonanssträngarna får också en jämnare fördelning, 4-4-4.

Nackdelar? Det ska i så fall vara att man måste ha en stämnyckel med sig.

Brukar också såga ett spår på sadeln och sedan knacka ner ett gitarrband som strängarna kortas av mot.

Hållbart!

Göran Nordell
Västervik

Rätt svar på rebusen i förra numret:

MUSIK

Vinnare av CD-skivan blev:
Ann-Marie Tärnström, Vällingby
med artikeln om Pintorparfrun.

PINTORPAFRUN

- vem var hon?

av

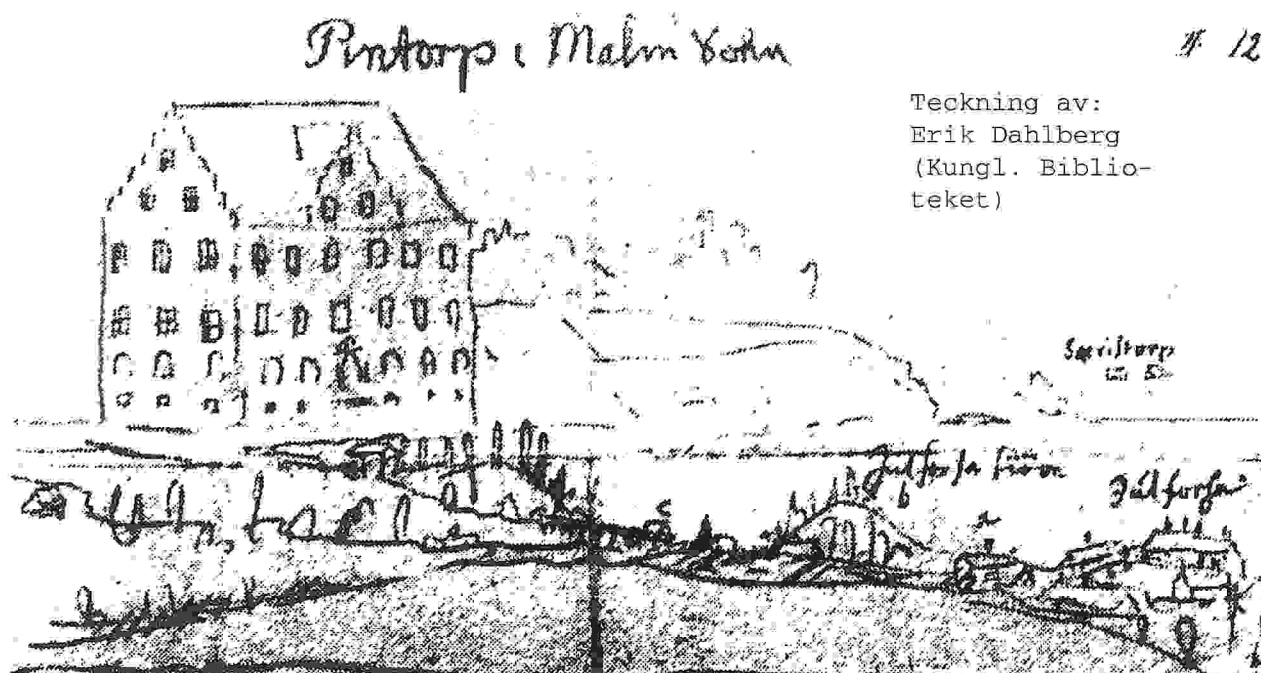
Anne-Marie Tärnström, Vällingby

Låtar med namnet Pintorpafrun eller Pinntorpafrun finns såväl som vals som polska, ibland med tillägget Hins polska, framför allt i Sörmland. Många har undrat varifrån namnet kommer. Här är historien.

Sången om Pintorpafrun lyder i korthet :

lidne make respektive bror) skulle hjälpa honom med trädet, när detta var hugget. Redan vid tredje hugget föll jätteeken, torparen satte sig grensle över den och i våldsam fart for trädet upp mot slottet. Framme vid slottet snavade en av de två osynliga dragarna och en röst hördes säga: Snavar du, Svante? Pintorpafrun, som stod på trappan och hörde rösten, förstod vilka de två dragarna var och utför i förbannelser mot torparen.

Plötsligt kändes då en jordbävning och en svart vagn rullade in på gården. En svartklädd herre vände sig till Pintorpafrun, bad henne stiga in i

Teckning av:
Erik Dahlberg
(Kungl. Biblioteket)

På gården Pintorp, nuvarande Ericsberg sydost om Katrineholm, härskade för länge sedan en fru, som var ytterst sträng och grym mot sina underlydande. Hon krävde det yttersta av dem i arbetet, hetsade hundar på deras barn samt straffade hårt dem, som på något sätt försinkade sig vid dagsverkena.

Från slottstrappan såg hon en morgon en torpare komma för sent och befälde honom till straff att fälla godsets största ek. Före kvällen skulle han forsla den till slottet med toppen före, annars skulle han mista sitt torp och därmed sin bärgning.

Ute i skogen mötte den förtvivlade torparen en gammal man, som tröstade honom med att Eric Gyllenstierna och Svante Banér (slottsfruns av-

vagnen och följa med. Hon förstod vem den främmande var och bad om uppskov med färden - men förgäves. Husprästen, kammarpigan och kammartjänaren fick lov att följa med henne.

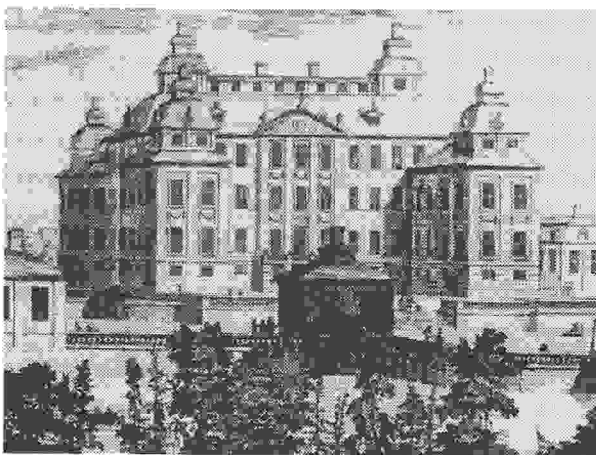
Vagnen stannade framför ett stort slott, och väl inne tvingade Den svarte Pintorpafrun att byta sina kläder och skor mot en grov klädnad och trätofflor. Därefter kammade han hennes hår tre gånger så blodet flöt, dansade tre valser med henne så tofflorna fylldes av blod. Efter tredje dansen öppnades en lucka i golvet och frun försvann ner i rök och lågor (i vissa uppteckningar tätt följd av prästen).

Tjänarna fick lov att vända tillbaka i den stora, svarta vagnen men när de kommit en bit på väg

vände sig kammarjungfrun om och såg tillbaka - och plötsligt försvann vägen och vagnen de satt i. Man befann sig i en öde skog, och de tre olyckliga måste ströva omkring i tre år, innan de åter kom hem till Ericsberg.

På Ericsberg finns även en annan tradition av berättelsen, som berättats inom själva slottet och dess familj. Där mördar den grymma slottsfrun på Pinnatorp sina egna barn och sin tjänstflicka, varpå Djävulen kommer och hämtar henne. Han sliter henne så häftigt nerför tornrumstrappan att blodet stänker. Blodfläckarna som uppstod är outplånliga....

Slottet Ericsberg i Sörmland hade tidigare namnet Pintorp, som i sin tur tidigare skrivits Pinnatorp. Traditionen gör gällande att namnet bildats på ett ägarnamn, Josef Persson Pinnauer, medan den generella tolkningen av ortnamn på pin(a) är att de betecknar områden med svårbrukad mark eller svår terräng.

I Uppland fanns eller finns namnet Pinan på en gård i Danmarks socken med namnen Glädjen och Nöden i närheten. Om dessa namn berättas en sägen, enligt vilken namnen har uppkommit av att svenskar som här stridit mot fiender (danskar, ester) blivit hårt trängda vid Nöden, lidit nederlag vid Pinan men tagit revanch vid Glädjen.

En Erik Karlsson Gyllenstierna som ägde Pintorp på 1600-talet påbörjade om- och tillbyggnaden som formade slottet så som det ser ut idag. Vid hans död 1657 fortsatte och fullbordade

änkan, Beata von Yxkull, den praktfulla byggnaden och döpte om godset till Ericsberg efter maken. Kanhända ville hon komma ifrån namnet som förknippades med den ruskiga historien om Pintorpafrun.

Enligt några källor är just Beata von Yxkull den elaka slottsfrun i sagan, men i flera tryckta källor har hon namnet Anna, fru Anna av Vins-torp. Denna adelsdam levde under slutet av 1400- och början av 1500-talet. Man vet bl a att hon blev änka två gånger, den andre maken hette Erik Gyllenstierna, samt att hon år 1508 köpte godset Pinnatorp av väpnaren Knut Nilsson. Det finns alltså åtminstone två Pintorpafruar på Ericsberg.

I liknande sägner utom norden är huvudpersonen oftast en grym slottsherre medan slottsfrun är ung och olycklig, förebild för berättelserna om "Vita frun".

I historien om Pintorpafrun finns många motiv som gör den besläktad med andra sägner, till exempel hjälparen i skogen, spökhästarna, djävuls-hämtningen, kamningen, dansen.

Det sistnämnda, dansen, är ledmotivet i de flesta sägner som handla om kvinnors samröre med djävulen. Dansen med djävulen är en dans med döden - han dansar henne ner i helveteselden eller "ned i Blåkulla" som någon meddelare uttryckt det.

Motivet har uppfostrande syfte, det framkommer kanske tydligast i den mest kända sägnen om hur unga dans- och nöjeslystna människor dansas till döds av djävulen - den s k Horgasägnen från Hanebo socken i Hälsingland. Det lär på flera ställen i norra Sverige finnas dansplatser eller hållar som den i Hanebo, där djävulen dansat människor i döden.

Åren 1937-39 genomfördes i Sörmland folkminnesundersökningar då, bland annat, Pintorpafruns visa efterfrågades. Så gott som samtliga meddelare kände till historien (det gör för övrigt många sörmlänningar även idag), de hade hört den sjungas eller berättas och flera kunde sjunga den. Det hände också att ett gulnat

forts. nästa sida

häfte med Pintorpafruns visa letades fram och visades för upptecknaren.

Jag slutar med att citera några av visans 32 verser ur ett vishäfte tryckt år 1863. Författare är skalden Wilhelm von Braun, död 1860.

- 1 I Södermanland på sitt slott Eriksberg,
Der bodde en enka, fru Anna,
Som sög sina bönders och torparens merg
Som hade af galla en kannu.
- 2 Hon trätte och svor ifrån morgon till qväll
och nyttjade nageln och näfwen,
Hwad pigorna fingo okristligt med smäll
Och spöstuga hade hon äfwen.
- 3 Der hängde hon bönder och tjenare opp
Och gaf dem på pelsen så swåra.
Fru Anna handterade menniskokropp,
Så ögonen måste sig tåra.
- 6 Så lefde fru Anna. Men ryktets basun
Om namnet och trakten tog wården:
I trakten hon kallades Pintorpa-frun,
Och Pinatorp kallades gården.

Sedan följer episoden med torparen. Han måste ut i skogen och hugga godsets största ek, får hjälp av en gubbe, men fru Anna blir inte frommare av att torparen klarat det - tvärtom. På kvällen anländer en svart vagn...

- 20 Han gick in i salen...Fru Anna förstod
På stund hwem den herren månd' wara.
Då föll hon till fota:... "herr Djefwul, war god
Att ännu tre somrar mig spara!"

"Herr Djefwul" låter sig dock inte bevekas, utan fru Anna får kliva in i vagnen tillsammans med sin präst och sin kammarjungfru. De far till ett lysande slott, där djävulen klär slottsfrun i "grofwaste wadmal" och skor av bly (!), varpå han kammar hennes hår med en stålkam så blodet flyter. Så börjar dansen!

- 29 Hon walsade ett hwarf, hon walsade två
I yrande fart, så det kändes.

Sin guldring hon satte på kammarfrun då,
Men genast det fingret förbrändes;

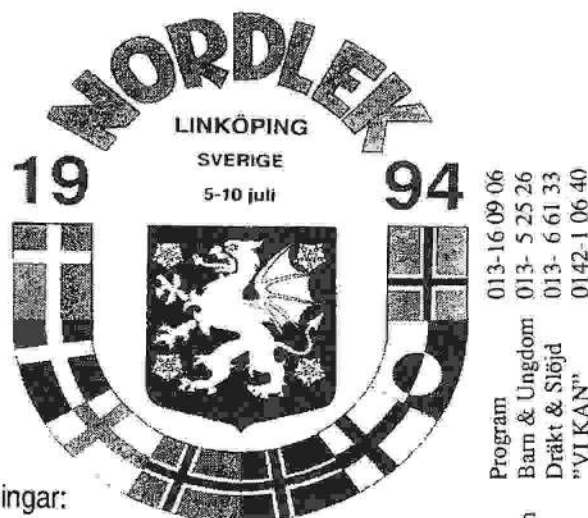
- 30 "Blott ännu en wals!" skrek den swarte, så hes
"Här duger det icke att mucka!"
Så trädde hon dansen. Då plötsligt ses,
På golfwet der öppnad en lucka.
- 31 Fru Anna hon störtade andfådd ditned;
En lukt, som af swafwel, man kände,
Och presten han följde sin matmoder med -
Till jorden blott kammarjungfrun wände.
- 32 Från henne man denna berättelse har...
Tre år fick på hemväg hon palla,
Men aldrig den käringen gladare war,
Än när om sin färd hon fick sqwallra.

Anne-Marie Tärnström, Vällingby

Källa: Nordin-Grip: Pintorpafrun. Södermanlands hembygdsförbund 1942.

Tack Ann^e-Marie för den utomordentligt fina och "aktuella" artikeln. red.

30:e NORDISKA FOLKDANS- OCH SPELMANSSTÄMMAN

Upplysningar:

Ulf Svensson	Ordförande	013-16 10 60
Laila Fäldt	Sekreterare	013-10 45 89 /
Hedvig Johansson	FRIS	011-14 53 14
Tellervo Andersson	SFRF	013-13 10 25
Bruno Mild	RFoD	013- 6 22 42
Kurt Björk	SU & Utflykter	011-39 27 78

Kerstin Ingels
Kristina Bergström
Lena Wågström
Jonny Karlsson

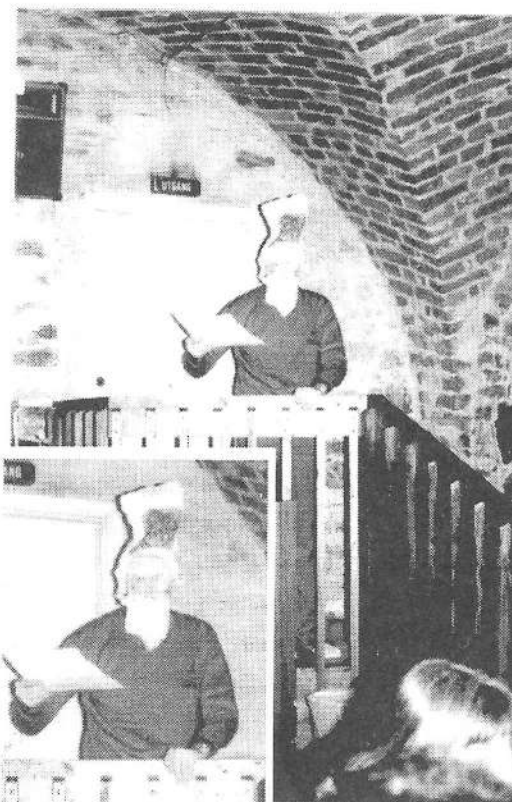
JULFESTEN 1993

God uppslutning

God stämning

God Jul

Foto: B Svensk

FOLKMUSIKDAGEN

PÅ SKANSEN 1993

"Svennes sväng gäng"
på
Bollnästorget

Foto: Siv Gåling

Limerik.

Ett spelmanspar som bodde i Valla
var dag hördes spela och tralla
på synt och på harpa
på cittra ej varpa
tills utmattade i sängs de falla.

Ingrid Axtelius, Länna.

Björklinge den 26 januari 1994

Hej, Sven!

Tack för det intressanta numret av Nyckelposten! Den tidningen är faktiskt den bästa spelmanstidning jag känner till. Den handlar verkligen om spelmän och spelmansmusik förutom naturligtvis om nyckelharpor och nyckelharpbygge. Men också solen har sina fläckar, och ett par små "solfläckar" har jag hittat i det här numret. I det intressanta samtalet mellan Lena och Hasse finns ett par småfel, som Du kanske själv har sett. Där står att Johan Bohlin var Augusts farfar, men det ska naturligtvis vara far. Farfar var Erik Bohlin, känd för sin brudpolska. Den andra anmärkningen gäller Nils Furesjö, som jag känner väl sen mina lövstaår. Han bor i Imundbo.

"Faran av att lita på andra" är ordagrant hämtad ur Upplandsspelmannen årgång 1979 nr 3 och är skriven av den genomskinliga signaturen J.O. Jag har inte nåt emot att den lärorika historien trycks om, men källan ska anges. Man ska inte lysa med lånta fjädrar. Den anmärkningen drabbar också våra musikkonsulenter (sid 22). Initiativ till nyckelharputställning, konserter i orangeriet och folkmusikinstitut i Lövsta togs av Gunnar Ahlbäck långt före innan vi fick våra musikkonsulenter.

Byss-Callepolskan Sparven ger mig anledning att ta upp ett ämne som jag var inne på ett par gånger för många år sen. Redan på 60-talet hittade jag en förklaring till att g-mollåtarna efter K.J. Bodin har den övre oktaven i G-dur. På Bodins harpa fanns helt enkelt intetonerna ess och b, och han ersatte

dem med e och h. På den tiden höll Jan Ling på med sitt fältarbete för doktorsavhandlingen Nyckelharpan. Vid ett telefonsamtal med honom tog jag upp det här och fick reda på att han hade kommit till samma slutsats som jag. Till Uplandsspelmannen nr 2 årgång 1978 skrev jag en källkritisk artikel om noter och uppteckningar, där jag också tog upp det här. Tyvärr var den artikeln så lång och hårdtuggad att få la märke till vad jag skrev om Bodins harpa. En av de få var Anders Eklundh, och han trodde mig inte alls. Nåra såna harpor har aldrig existerat, skrev han. Jag svarade med att räkna upp ett antal som finns avbildade i böcker, men sen fick jag inte nåt svar. Det är svårt att erkänna att man misstagit sig. Sen har saken aldrig varit på tal. Jag skulle ha lust att skriva lite om det i Nyckelposten.

När det sen gäller stridsfrågan om tvåans längd har jag skrivit lite till för att klargöra vad jag menade. Jag skickar också med en liten sak till, där jag bl.a. ger min lösning på problemet om fiolens stämning vid samspel med nyckelharpa.

Med spelmanshälsning *John*

Tack för "solskenet" till Nyckelposten. Beträffande "solfläckarna" blir de tillrättalagda nu hoppas jag. Vad beträffar artiklarna till Nyckelposten så publiceras dessa i det skick de inkommer, stavfel rättas dock i den mån redaktionen upptäcker dessa. Om fiol/nyckelharpstämning går att läsa på sid. 29.

Sven/red.

-Hon som spelar på orgeln är allt väldigt liten till växten!
-Ja, hon är mikroorganist.

Ha!

Debattinlägg från John Olsson om
den uppländska polskans "2:a".

Det är tydligen nödvändigt att jag talar om i klarspråk vad jag menade med min insändare om tvåans relativa längd i polskespelet. Jag ville helt enkelt påpeka det ganska självklara faktum att upplandspolskor ska spelas som upplandsspelmän spelar dem, medan bodapolskor ska spelas som man spelar i Boda. Och det bör spelmän som inte har nån egen polsketradition att värna om också göra i stället för att konstruera en syntetisk rikssvensk polskestil och kalla vårt uppländska polskespel, som har en nära 150-årig tradition (bl.a. från Johan Bohlin, vars spel finns på skiva), för hambo. Den dansen blev allmän i Uppland först på 1910-talet, och detta tycks inte ha betytt nån nämnvärd förändring av polskornas spelsätt.

Jag beklagar att jag råkade fel-datera min på monografer grundade artikel. Den var införd i Sumlen 1982 och handlar just om takt-delarnas relativa längd i det uppländska polskespelet. Nästan dubbelt så lång tvåa som ettan finns bara i en av de 143 undersökta takterna. Små ojämnheter i pulsen är däremot vanliga, men nån genomgående förlängning av tvåan existerar inte.

Jag vill gärna fortsätta att diskutera det här ämnet, det finns mycket mer att tillägga.

Ring eller skriv om Du vill gå vidare!

John Olsson Sandbrovägen 7
740 30 Björklinge
Tel. 018/37 06 72

Replik om "tvåan" till John Olsson.

Jag kallade Österbypolskan för **hambolik** inte för hambo ! Detta gjorde jag för att förtydliga skillnaden mellan hambo och t ex Boda, Bingsjö. Och att så är fallet att den är hambolik skriver Du ju själv:

"... Den dansen /hambon/ blev allmän i Uppland först på 1910-talet, och detta tycks inte ha betytt någon nämnvärd förändring av polskans spelsätt. ..."

Nej, just det, därför att den redan var hambolik. Dessutom anpassades nog hambodansen till de gamla polskorna och viseversa.

Sven Nordin

forts. fr. sid 27

I dikten "Byss-Calle" skriver Olof Thunman "Många gesäller han hade i lära fast ej på dem han blev rik". Och så var det nog.

Arvet

Mats Wesslén, 1812 -1878, organist i Österlövsta, född i Snatra socken i Västland var en stor beundrare av Byss-Calle. Wesslén tillhörde egentligen inte allmogespelmännen, men var en skicklig harpspelare. Han utvecklade nyckelharpan så den fick ett kromatiskt tonförråd. Han började använda violoncellens a-sträng istället för de med vitlök ingnidna silkessträngarna. Wesslén var låtupptecknare. Han lämnade en samling låtar till tryck i Gävle. Uppteckningarna förstördes i den stora stadsbranden i Gävle 1869. Wesslén började om och noterna trycktes efter hans död i samlingen "160 svenska danspolskor". I Wessléns uppteckningar finns de äldsta och mest pålitliga Byss-Calle låtarna.

Utöver det lever Byss-Calle i dagens folkmusik i arv från fäder till barn från spelman till spelman enligt folkmusikens mönster.

I arv genom sekler det ljuder

Byssens Äl'karby spel.

Tanken flyger och blodet sjuder,

bygdens liv blir en del;

naturens växling,

vardag, fest, folk, fä och troll,

spelmannen stämmer sinnen i dur och i moll.

Till Sven Nordin
Från Esbjörn Hogmark

Örbyhus 94 01 17

Nyckelharpbedömningen i Österbybrukssommaren 1993.

Högt ärade läsare av vår förmåliga tidning.
Tyvärr har det gått en icke oansenlig tid sedan vi hade vår nyckelharpstämman i Österbybruk i somras. Under denna tid har mitt samvete gnagts av besvikelsen över att jag inte lyckats rapportera i från den årligen återkommande harpbedömningen, något som jag förutsatt mig att göra så länge jag har den äran att tillhöra nämnda evenemangs jury. Skam den som ger sig. Här kommer i alla fall ett kort referat.

Jag utgår ifrån att alla vid det här laget känner till Nyckelharpstämman i Österby och att man där kan lämna in sin nyckelharpa och få den bedömd. Detta kostar ingenting om man samtidigt förbinder sig att låna ut harpan till den utställning som sedan äger rum på söndagen. En jury bestående av Gunnar Ahlbäck, Hans Gille, Sture Sahlström och undertecknad lämnar sedan synpunkter på instrumenten. Detta sker genom att vi bedömer harpornas tonkvalitet, spelbarhet samt hantverksmässiga och instrumentella utförande och ger betyg efter en 5-gradig skala där siffran 5 är högsta betyg. Betygsskalan skulle kunna verbaliseras enligt följande :

- 5 - utomordentligt god
- 4 - mycket god
- 3 - god
- 2 - godkänd
- 1 - icke helt godkänd
- 0 - underkänd.

Mig veterligt har vi aldrig delat ut vare sig en 0-a eller ens en 1:a.

1993 hade lämnats in 61 st instrument vilket var 15-talet mer jämfört med 92 och alltså bör ses som klart positivt. Under 80-talets "stora år" lämnades över 100 st instrument in under ett flertal år.

Mitt minne från i somras har tyvärr bleknat något varför jag endast tänker kommentera slutomgången i själva bedömningen. Efter att vi gått igenom samt-

liga harpor och "märkt för" de harpor som vi tycker har en chans att bli "best in show" så vidtager en slutbedömning av dessa. Normalt brukar det röra sig om 4 till 6 st harpor. 1993 stod avgörandet mellan 4 st instrument. Två av dessa hade, om jag inte minns alldeles galet, lämnats in av Bertil Persson, (Den initierade vet att Bertil vunnit bedömningen ett flertal gånger.) en hade oxögon och hade nummer 685 (Tyvärr har jag inga anteckningar om byggare här) och en hade inlämnats av Christer Öhman ifrån Rättvik.

Efter en sedvanlig och mycket noggrann ny genomgång av dessa 4 harpors kvaliteter, föll slutbedömningen på Rättviksharpan.

Vad var det nu som juryn föll för ?

En kort sammanfattning skulle kunna se ut så här: Christer Öhman hade lyckats tillverka en harpa som uppvisade en rad intressanta egna innovationer inom traditionens ramar. Harpan var mycket tjänlig, som vi från Österby brukar säga, innebärande att den var smacker, lätt och skön att hantera som instrument. Givetvis hade den också en mycket fin ton, annars hade den inte vunnit bedömningen. Vi fäste oss speciellt vid tonens jämnhet och kvalitet snarare än dess styrka. En relativt klar och klangfull ton med udd. Harpkroppen hade gjorts 18-19 cm bred med en halsbredd på runt 90 mm. Botten var tillverkad i gran. Tyvärr så minns jag inte så mycket mer utan får hänvisa intresserade att själva söka upp Christer. Jo jag tror att färgen var rödbrun. Christers harpa fick betyget 5 på samtliga punkter enligt ovan. Vem är han då, dalkarlen ifrån Rättvik med det stora röda skägget ?

Christer Öhman har sysslat mycket med gitarrbygge och genom detta tillägnat sig en naturlig känsla för det instrumentella och för ett fint hantverk. Till vardags är han musiklärare i Rättviks kommunala musikskola med gitarr som huvudinstrument. Fritidsintresset toppas av nyckelharpspel och harpbygge tätt följt av flugfiske efter harr och öring.

Varma harphälsningar och förhoppning om många inlämnade instrument på stämman i sommar.

Esbjörn Hogmark

LYSSNAT PÅ!

Sture Möllerman Riddarstigen 17 A. 183 30 Täby
tel. 08/768 13 66

Fick ni några nya låtar i julklapp?

Själv har jag haft nöjet att under senhösten och vintern lyssna på fyra av dom senaste utgåvorna från vårt rika folkmusicerande:

Peter "Puma" Hedluns CD-inspelning tillsammans med några av hans närmaste vänner. Urpolska och fågelvals med Trollrike spelmän. Ett kassettband från Järlåsa och Heby med Järby Spelmanslag och ett från Skåne med Luggudeharporna.

Från Peter Hedlunds virtuosa spel till dom skånska nyckelharporna är steget mycket långt, men förhoppningsvis besjälade med samma önskan att sprida folkmusiken vidare.

PUMA är namnet på Peters CD, inspelad i oktober -92 och utgiven i somras med stöd från Statens Kulturråd.

Vad som fascinerade mig, då jag hörde denna inspelning var inte Peters suveräna teknik och låtkänsla – detta förväntar man sig av en världsmästare på nyckelharpa och blir heller inte besviken – utan det sätt på vilket han förändrar sitt spel beroende på vem han spelar tillsammans med. Ihop med Gösta Sandström, spelkamrat sedan många år, bildar han ett väl sammanhållet och balanserat spel där allt sitter helt rätt. Tillsammans med Ragnar Berglund eller Janne Bergström blir spelet mer som en kamp mellan två giganter. Ibland på gränsen till aggressivt.

Marit Blomqvists cellospel till harptonerna tycker jag låter alltför arrangerat, trots att det rymmer en stor portion spelmansglädje. *Hälsingepojkarnas marsch* med cellokomp glömer man inte i första taget.

Två gitarrister har Peter också med på sin inspelning. Leif Nygren och Jens Kristensen.

Den förre med ett knappt hörbart men mycket känsligt spel till skillnad från den senares taktfasta och drivande.

Vad vore en sådan här inspelning utan Peters fru, Karin. Det är få fiolspelmän som på detta sätt kompletterar och ytterligare berikar Peters harpspel. I mitt tycke skivans bästa samspel.

Skivan bör finnas i musikhandeln!

Ring annars till Peter. 08 - 732 37 33.

TROLLRIKE SPELMÄN

är ett lag under ledning av Sture Sahlström bestående av åtta nyckelharpor plus bas och gitarr. Två av harpisterna spelar även fiol.

Denna inspelning som fått sitt namn efter två av låtarna, *Urpolskan* och *Fågelvalsen*, är en live-inspelning i Vendels bygdegård. Låtar från det Sahlströmska arvet tolkade som dansmusik av det gamla slaget. Det hörs att alla har roligt.

Vill du också bli på gott humör? Lyssna till denna CD som även finns på kassettband och kan beställas av Håkan Wallin på telefon 018 - 36 77 48.

JÄRBY SPELMANSLAG

som i huvudsak har uppländsk musik på sin repertoar kom i somras ut med sin första kassett. Sättningen är fem nyckelharpor, en klarinett och en cittra. Då några av medlemmarna är riksspelmän, förväntade jag mig ett förstklassigt framförande.

Tyvärr blev jag lite besviken vad det gäller samspelet i gruppen. Det är ibland lite rörigt och känns inte riktigt färdigt. Det individuella spelet håller däremot en betydligt högre klass.

Kassetten kan beställas av Lars Malmberg. Tel. 0224 - 318 06.

LUGGUDEHARPORNA

Spelkväll på Brunnsberg.

Jag är helt övertygad om att bredden på den svenska folkmusikutövningen till stor del beror på den generositet och förståelse som råder spelmän emellan. Men det innebär även att många grupper kanske har lite väl bråttom med att ge ut sina inspelade alster.

Den här kassetten är ett exempel på det senare. Den hade säkert kunnat bli betydligt bättre om man givet sig lite till tåls och kanske låtit några utomstående spelmän ge lite ärlig och konstruktiv kritik.

Ett litet tips som jag gärna lämnar: Snegla inte för mycket åt Uppland, när ni spelar nyckelharpaharpa. Sök även era egna musikaliska rötter.

Hejsan !

Jag heter Daniel Höglund och vill gärna kalla mig för en eldskål vad gäller nyckelharpor och nyckelharpspelande. Själv har jag lärt mig spela nyckelharpa av storspelmannen och värmlänningen Gert Ohlsson. Jag spelar även fiol, men på senaste tiden har nyckelharpan tagit över allt mer och mer av spelandet. Varför jag fastnat så för just nyckelharpan och inte för elgitarr, trumpet, trummor, piano eller något annat instrument är svårt att säga, och i ärlighetensnamn så vet jag nog inte ens själv. Kanske beror det på nyckelharpanns härliga klang, vilket gör den roligare att spela på då den genast låter mycket mer än fiolen som jag spelat på i 12 år. Jag har även provat på att spela flera andra instrument förutom fiol men har ändå inte fastnat för något så starkt som för nyckelharpan. En annan orsak är nog ovanligheten med nyckelharpa. Ja, här i Värmland är det verkligen ovanligt med nyckelharpa.

Innan jag själv började spela visste jag inte många som spelade nyckelharpa. Varför instrumentet blivit så ovanligt i Värmland är fortfarande ett mysterium. Själv vill jag hela tiden lära mig mer om nyckelharpan och gärna utveckla spelstilen genom att få spela med, höra och se på andra spelmän. Drömmen vore ju att få studera på någon musiklinje inom folkmusiken med nyckelharpa och fiol som instrument. Därför försöker jag att luska

reda på alla kurser mm som finns för nyckelharpa. Detta är dock inte alltid så enkelt. De flesta kurserna är oftast belagda till Uppland. De enda man brukar kunna bevista i Värmland är Åsa Jinders kurs i Ekshäråd. Dock håller denna kurs utomordentlig hög kvalitet. Tilläggas kan också att i den bygd där jag bor, har intresset för nyckelharpan ökat med många hundra procent de senaste två åren. Bl.a finns här numer ett spelmanslag med enbart nyckelharpor, än så länge är vi c:a 10 personer. Det är jag själv som har hand om detta glada gäng. Jag är också lärare på en nybörjarkurs med 9 stycken nyckelharps intresserade elever. Detta arbete tycker jag är helt otroligt roligt. Innan jag blev medlem i föreningen 'nyckelharpan' och fick tidningen 'Nyckelposten', var det näst intill omöjligt att veta någonting alls om vad som händer inom nyckelhapområdet runt om i Sverige. Hemma i Värmland finns det då inte någon nyckelharpförening (som jag vet om i alla fall). Därför skattar jag er tidning högt och skulle verkligen bli besviken om den skulle försvinna, eller bara bli en lokal 'Upplandstidning'. Jag läste nyligen i ett utskick från ert styrelsemöte och fick uppfattningen att ni hade så ont om material till tidningen att dess existens var hotad. Konstigt tyckte jag, själv tycker jag det finns mycket att skriva om. Därför erbjuder jag mig att svara för lite material till varje nummer av er tidning. Jag tycker att ni ska försöka låta tidningen bli lite mer världsomspunnen och inte bara behandla vad som händer inom Upplands gränser, vilket jag måste säga att den till största delen gör nu.

Vad skulle då jag, en värmländsk nyckelharpsentusiast, kunna förmedla till övriga delen av Sveriges nyckelharpintresserade? Tja, det jag helst håller på med. Att lyssna på nyckelharpsmusik, att spela själv samt att delta i olika kurser. T.ex nya låtar i sifferskrift och noter,

värmländska låtar, speltekniska idéer och tips, reportage från olika kurser (bl.a. då från Åsa Jinders värmlandskurser), reportage från konserter, reportage om byggare, intervjuer, försöka verka för ökad kontakt mellan spelman från olika delar av Sverige, att försöka göra 'Nyckelposten' mer läsvärd för en större del av Sveriges nyckelharp-intresserade (obs ! inget försök till att skapa en värmlands del i tidningen eller liknande, utan bara göra tidningen mer läsvärd för fler ickeupplandsbor, jag tror ni vill det inom styrelsen också) mm.mm. Tala gärna om för mig vad ni har för mål med föreningen och med tidningen. Att få så mycket till föreningsliv är naturligtvis svårt att få, men det hindrar inte att istället lägga ner mer jobb på tidningen och kanske satsa extra på någon enstaka spelträff eller liknande och då troligen dra mer folk. Jag har själv lätt för att skriva, har utrustning för att göra fina sidor utan extra sättning samt har ett brinnande intresse för nyckelharpan.

Så nu undrar jag helt enkelt om ni i styrelsen och i redaktionen för Nyckelposten, är intresserade av ett litet samarbete. Naturligtvis helt arvodeslöst. Det är bara roligt att få vara med på ett hörn och även få ta lite ansvar.

Tacksam om ni hör av er till mig snarast.

Daniel Höglund Ingersbyn 6 670 35
Gunnarskog Tfn. 0570-35181

Ps. Vet ni något om någon förening för nyckelharpor eller liknande i Värmland?

Jag kommer snart att låta alla deltagare i "mitt" spelmanslag och alla i nybörjarkursen bli medlemmar i er förening, tacksam om du kunde sända inbetalningskort eller liknande, samt eventuellt nån liten information.

Daniel Höglund

KVARNBOHARPAN

Hos "Hasse på Spiralen" i Norrköping hänger en kromatisk nyckelharpa byggd av G. Hansson, Kvarnbro, Tierp 1968. Hasse köpte den för rätt många år sen i det ostgötska Åby och den var då rejält påmålad med illande röd lackfärg och var förmodligen inte till stor glädje ens som vagg-harpa.

Hasse, en välkänd musikprofil i Norrköping och professionell både som musikanter (dock inte nyckelharpa) och instrumenttekniker, lät en instrumentbyggare renovera skrovet så att harpan återigen blev mycket prydlig.

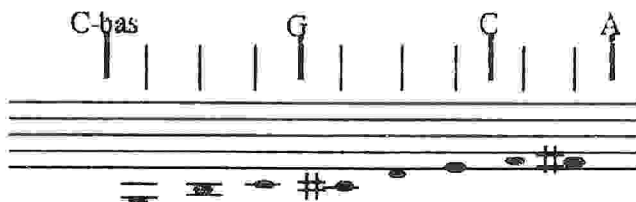
Så fick jag häromåret ogonen på den och kunde naturligtvis inte låta bli att prova om det fanns någon klang i den. Och si, det fanns det visst! A- och C-strängarna var väl spelbara medan G-strängens löv var omöjliga att intonera. En omborring av nycklarna tydde på att man försökt rätta till detta. Det stod klart att en andring av mensuren på denna sträng inte heller skulle lösa problemet, som istället avhjälpes genom att jag tillverkade en ny lek. Jag behöver väl inte tillägga att hela leken gjordes så att den stilmässigt passar till harpan och att den gamla leken i alla delar "arkiverats" i en plastpåse.

Nu till skalet att jag tar upp spaltutrymme med denna lilla historia.

1. På stammar i Uppland har jag frågat efter G. Hansson, Kvarnbro, Tierp. Hittills har alla ruskat på huvudet.

KÄNNER NÅGON I LASEKRETSEN HONOM?

2. Harpan har 8 resonanssträngar. Från början gav jag den följande stämning

VILKEN STÄMNING ÄR DEN BÄSTA FÖR DE VANLIGA HARPTONARTERNA?

Med de bästa hälsningar och ett välkommen till Östergötland och NORDLEK i sommar!

Nils Hedling

Brev från **Tord Johansson, Ösmo.**

Hej, go vänner!

Jag vill berätta för er alla om en sällsynt utmärkelse som jag tydligen kommer att erhålla, eller snarare bli föremål för.

Vi börjar från början: I somras åkte jag som vanligt till mina norrländska hemtrakter, med durspel och nyckelharpa som viktigaste packning. Stämman i Dorotea 16-18 juli, fredag-lördag och natten mot söndag, en underbar lång brusande glädje med långväga spelkamrater. Söndag 18 juli, stämman i Rossön några mil därifrån. Samma härliga samvaro, vi är utvakade men lyckliga och mätta och säger till varandra: "Tänk vilken tur, vi slapp sova mera än två timmar innan det börjar igen!"

Där träffade jag min gamle vän John Rieslund från Strömsund, Nyckelharpspelare som för övrigt är noterad i Guines rekordbok som världsmästare i maratonspel på Nyckelharpa! Sant., kolla om du har lust!

Jag hade med mig låtar som jag skrivit ned, hans egna kompositioner + delar till ett veteran-dragspel som skulle renovera. Han blev oerhört lycklig och tacksam.

Litet senare satt jag i serveringen med en kaffeslurk, och på något avstånd står min vän John och pratar med ett gäng spelkamrater, gestikulerar, pekar på mig och säger: -Och karn' är så värdefull att han ska inte grävas ned då han dör, vi har kommit överens om att stoppa upp honom!"

Jag blev, som ni förstår, helt överväldigad av en sådan hedersbetygelse - -

John följde med hem till vårt sommarhus på natten, och låg över. Dagen efter, måndag, åkte jag och min fru Agnes jämte John till Åsele marknad, en av landets större marknader. Vi flanerade där hela dagen, och frampå aftonen träffade vi en konservator som hade ett stånd med allehanda uppstoppade djur. Och John frågade: Utför du beställningsarbeten?

- "Javissst!"

- "Hur mycket ska du ha för att stoppa upp en spelman?"

- "Ja det beror ju på hur han ser ut!"

- "Ja det är den här mannen. Han är för värdefull att gräva ner då han dör."

Och konservatorn gick fram till mig, granskande, vände på mig som om jag var en skinsäck, och utbrast:

- "Men fanskapet är ju så jädrans fet! Det blir ju ett sabla jobb! Kan du inte ha honom på svältkur några månader?"

- "Nä, det går nog inte", sa John, "Han har en jäkla aptit"

- "Ja det här blir dyrt om du verkligen vill ha det gjort. Under 75000:- gör jag det inte!"

John blev modfälld och ville tänka över saken. Jag åkte efter några veckor tillbaka till Ösmo, och trodde nog att saken var utagerad.

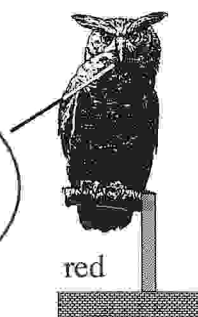
- Men till min häpnad och glädje har bifogade brev kommit från min vän John Rieslund:

/Avskrift/

Beträffande Eder uppstoppning...
har jag kommit fram till, att jag aldrig-i-helvete under nu rådande omständigheter kan lägga undan några 75000:-, utan att arvingarna höjer på ögonbrynen. Sålunda har jag i stället börjat ställa in mig på att göra jobbet själv. Tränar därför idogt tvänne gånger dagligen, på den gummihandske som blev över, när jag vid diskning-sarbete genom långt bringad oskicklighet råkade sätta en förskärare genom träningshandskens partner.

Vänligen, Eder: J.R.
konservatore kandidat.

Tack för ditt "häf-tiga" bidrag Tord.
Som dessutom
är SANT !

Ytterligare kommentarer till boken "Roslagslåtar".

Hej!

Tacksam för "nycklarna" mellan boken Roslagslåtar och skivan resp. bandet. Som komplettering är på skivan "Snus, mus och brännvin" (se källförteckningen) följande nummer i boken inspelade;

nr 2 sid A:4

12 B:6

13 B:4

26 B:3

33 A:5

Dessutom spelar Ceylon på skivan "Spelmansstämma i Delsbo" (1971) i "Ö-gruppen Ceylon"; sid 3:9 Vals från Roslagen efter Albin Wallin, 3:10 Polska från Lövestabruk.

Finns noterna till dessa i boken eller, om ej, i så fall var?

Ulf Klasén

Svar från Ulf Klasén,

Viksjo 1993-11-07.

På "Spelmansstämma i Delsbo" spelade Ceylon först Hellgrens vals, Dannemora. Detta är nr 58 i boken Roslagslåtar och på Delsbo-skivan kallas den Vals från Roslagen efter Albin Wallin (sid 3:9). Beträffande Ceylons inspelning sid 3:10 Polska från Lövestabruk, så är det den kända polskan efter Gåsvikarn. Den spelades visserligen av Ceylon och Albin lär ha kallat den för "Fladderpolskan". Men Ceylon sa så här: "Vi spelar den inte, men vi vet ju hur den är i alla fall." Vad Ceylon

exakt menade med det kan ju diskuteras, men under mina diskussioner med Henry Wallin om urvalet av låtar till boken Roslagslåtar valdes denna polska bort. Enligt Henry kändes det inte riktigt att ta med låten. Den spelades visserligen av Ceylon, men hade inte (som de övriga 62 låtarna) gått i tradition inom familjen. På samma sätt var det med t ex Brännvinslåten, Tierpspolskan och andra allmänna låtar.

Ulf Klasén

Till "Frågelådan"

Vad vet man om "Nils Johansson i Göteborg" som byggde sin första nyckelharpa i början av 50-talet efter en modell, som han själv ritat efter en gammal silverbas-harpa i Hedesunda och en kromatisk, som byggdes samtidigt? Vet man, om den kromatiska harpan också var från Hedesunda, eller tillhörde den Eric Sahlström, som justerade ritningen och gav goda råd? Förblev Nils Johansson denna första modell trogen eller förändrade han den med åren? Hur många instrument byggde han? Enligt "Nyckelharppolket" finns hans instrument förutom i Göteborgstrakten även i Skåne och Norrland. Vet man, var den första nyckelharpan finns? Hur känner man igen en Nils Johansson-harpa?

"Kanske en Nils Johansson"

(Maj-Lise Antonsson, Ova Skogsmark)

Nyckelharpan från Medeltid till Nutid

Det var rubriken på en Sverigeomfattande Nyckelharputställning i Kalix Folketshus i Norrbotten den 15/10 -93. Utställningen visade prov på allehanda instrument från hela landet från medeltida harpor via kontrabasharpor, fyrradiga harpor med runskrift till rena experiment instrument. Utställningen invigdes under sakkunnig föreläsning om "Världsmästaren" Olov Johansson Uppsala, han spelade också på olika harpor vilket gjorde att publiken fick en god inblick i instrumentets historia. Invigningen på lördagen föregicks av en kyrkokonsert i Kalix kyrka på fredagkvällen, där deltog musikgrupper och spelmän från både Västerbotten och Norrbotten och så Olov Johansson förstås, denne mjuke elegante och humoristiske spelman som med sitt stora kunnande om både den musik han spelar och de instrument han trakterar med en teknisk och musikalisk briljans är han en av våra allra bästa företrädare för nyckelharpans musikaliska utveckling i detta avlånga land. Kvällen avslutades i ett samkväm med musik bakom stol och bord som pågick långt in på småtimmarna. Tack Nils-Erik Olovsson i Kalix för ett utmärkt arrangemang.

Vid pennan och kameran

Mats Holmgren, Skellefteå.

Olov Johansson

**Nils-Erik Olovsson,
Kalix**

Bornholm

4-8 augusti förra året var 22 nyckelharpspelmän samlade på Bornholm, där Hasse Gille, Ditte Andersson och den bornholmske folkmusikern Hans Askou undervisade.

Det blev några härliga, arbetssamma och roliga dagar, där vi också hann med att spela på lantbruksmuseet Melstedgård, på hamnen i Gudhjem och i Allinge. Bornholms Radio kom och spelade in ett inslag med nybörjargruppen och detta blev sänt 2 gånger i radion under tiden kursen pågick.

Intresset för nyckelharpan ökar i Danmark. Där var inte någon deltagare från Danmark med, men två från Bornholm: Irene Tuveson och Doris Much-Jensen. Det rimmar säkert dåligt i Era öron, men ser Ni Bornholm och en bornholmare säger inte, att han/hon är från Danmark, man är från Bornholm! Men en turist från Danmark tittade in på Pension Ambolten, där kursen hölls. Han hade just köpt en nyckelharpa och ville börja spela, så nu var han nyfiken på hur det kunde låta. Och ytterligare en dansk ringde under kursen för att få råd: han hade köpt en byggsats och var igång med att bygga och hade stött på problem.

En kväll var det träff med musiker och dansare från Bornholms Folkemusiklaug och det blev också tid till att spela vid gudstjänsten i rundkyrkan i Olsker före hemresan söndag middag. En fin avslutning på kursen, där Hasse och Ditte spelade "Andakten" i den vackra lilla rundkyrkan och kursdeltagarna fick visa lite av vad de lärt.

*Ingrid Nilsson från Hälmen och
Anders Lindkvist från Uppsala
spelar vid hamnen i Allinge*

*Med hälsning till lärare och kursdeltagare från
Irene, Doris, Mimi och Verner på Bornholm.*

Här är tredje och sista avsnittet om Byss-Calle
av
Jarl Holmström, Gävle

Historier och lärjungar

”Byss-Calle kunde lite han å’...”

Om Byss-Calle går en mängd historier. Två typer kan urskiljas, historier vilka berättar om hur låtarna kom till och historier som berättar om övernaturligheter vid spelningar.

Många av de övernaturliga historierna känns igen från andra spelmän, berättade i olika versioner.

- Han spelade hästar uppför den branta Brobacken vid Älvkarlebyfallen.
- Han spelade byxorna av en fiolspelman, som bröllopsgästerna inte ville höra.

- Han spelade sönder harpan för en spelkamrat, som hade börjat trolla med Byss-Calles stråke och harpa.

- Han spelade uppkyrkklockan i Älvkarleby klockstapel då den varit nedtagen för reparation.

- Han spelade en spelman tokig.

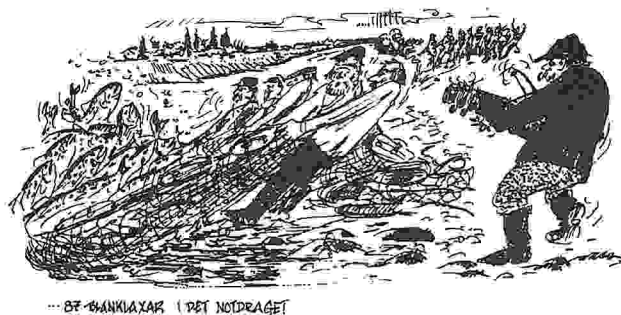
En vanlig tanke på Byss-Calles tid var att skickliga spelmän hade fått sina gåvor till låns av olika långgivare. Självklart hade Byss-Calle fått sina gåvor i lån av Näcken i de väldiga Älvkarlebyfallen. Många av historierna har också koppling till älven och fallen.

Här är en:

En gång var det tio engelsmän som besökte Älvkarleby och höll till på Brostugan - Calles favorittillhåll. De hade hört om de stora laxfångsterna; att ända till 50 laxar kunde fångas i ett notdrag. Under de dagar engelsmännen gäs-

tade Älvkarleby blev dock fångsterna ringa. Notfinnarna (notdragarna) gjorde sitt bästa, men några större fångster blev det inte. En morgon när Calle var på väg hem från ett ”jäspe” frågade notfinnarna om han ville hjälpa dem fiska. Calle gick med på förslaget, sedan ett halvstop brännvin anskaffats, vilket han begärt för besväret. Många intresserade kom för att se notdraget, även engelsmännen. Calle började spela när fiskebåten lade ut från land och fortsatte tills noten var kastad.

- Har ni starka tärnar och tågar, för nu kommer det att fresta på, ropade Calle, och satte igång med ett fantastiskt harpspel då noten drogs. Med mycket stor möda lyckades laget dra noten i land. 87 blanklaxar blev det i notdraget.

Ett rekord som står sig ännu i Älvkarleby. Så med sin harpa ”Kesa” kunde han utföra de mest fantastiska saker.

Fast han fick också själv vara på vakt. När han spelade för brudpar frågade han alltid om någon hade agg till brudparet. Det gjorde han för att vara beredd på ”sömningar”. Dessa kom genom luften som vinande piskrapp eller som glödande klot rullande efter marken. Mot dessa kunde dock Calle skydda sig själv, brudparet och gästerna.

”Så han kunde lite grand han Calle å’”, som dom gamla Älkarbuborna sa.

Låthistorier

"En kanna brännvin topp..."

Många historier finns också om hur låtarna kom till. Här är några exempel:

Polskan Storsvarten skapade han då han spelade upp en hästföra för brobacken. Hästen var stor och svart.

Isbrytarn blev han inspirerad till då pråmen gjorde sin jungfrufärd på våren. Vattnet var frigjort, isflaken slog mot pråmsidorna, solen värmdes och allt var härligt. Det hörs i polskan.

VATNET VAR FRIGJORT, ISFLAKEN SLOG MOT PRÅMSIDORNA, SOLEN VÄRMDE OCH ALLT VAR HÄRLIGT.

Den berömda Byggnan är ett resultat av en vadslagning mellan Calle och en snickare.

Älvkarleby klockstapel skulle repareras och Calle var med. Dagen var varm och arbetet gick trögt. Calle slog då vad att han skulle göra två låtar lika fort som reparationen. Snickaren antog vadet och satte fart. Calle började skapa låtarna. Han vann vadet och låtarna fick namnen Byggnan och Klockstapelvalsens. Vadet gällde en kanna brännvin och en mindre summa pengar.

En sorglig polska är Västermarnspolskan efter en olycklig kärlekshistoria. Calle friade till en bonddotter i Västermarn; utanför nuvarande Skutskär. Flickans far sade dock nej till giftermålet. Han skulle ha en bondson, eller arbetskarl till måg, inte en spelman som spelade på nätterna och inte orkade jobba på dagarna. På flickans bröllop blev dock Calle tingad att spela, för den bästa musiken skulle man ju ha! Då framförde han polskan "med moll i".

Lärjungar

Gesäller i lära...

Byss-Calle hade flera lärjungar. Det berättas att han kunde ha ända till åtta stycken samtidigt. De satt i en halvcirkel kring honom i stugan. När han klämde i med sina storpolskor eller "lätt-polskorna", fick de titta, lyssna och följa med så gott de kunde. Calle saktade av ibland, för att visa eller lyssna av lärjungarna. Han rättade till någon, gav en uppmuntrande nick åt andra för

att sedan klämma i så hela skaran fick en mästare att ". Efter avslutad spelning skulle eleverna hänga sina harpor på väggen. Varje elev hade sin bestämda spik. Det berättas att spelmannen Per Persson Menlös som 13 åring vandrade den över tre mil långa vägen från Hedesunda till Älvkarleby för att lära av Calle. När han kom fram var Byss-Calle sängliggande och sjuk. Men när hustru Brita talade om att utanför stod Per, som hade gått den långa vägen, välkomnade Calle pojken och spelade. Han lärde honom en låt som fick namnet Vandringen, till minne av den långa vägen som Per hade gått.

- Min bästa lärjunge, sa Calle om Daniel Skärberg; hamnfogdeson från fiskeläget Gårdskär. Byss-Calle var 43 år då han fick 15-åriga Daniel som elev. Tre år senare spelade Daniel på bröllop. Han spelade sedan i bygden till mitten av 1880-talet. Alla spelningar antecknade han noga i sin bok, som även upptog auktioner, bouppteckningar och händelser från bygden och Sverige. Han var även harpbyggare och skrev egna låtar. Abborrhålpolskan, av Daniel Skärberg, hör man dagens spelmän spela. Från bygden fanns också eleven Olof Hellström och så naturligtvis Calles egen son Johannes Carlsson, Lill-Jan.

träning till världstoppen

i VM-

VM I NYCKELHARPSPEL 1994

VM i nyckelharpspel hålls jämna år. En världsmästare utses i var och en av de två tävlingsklasserna gammelharpa och modern nyckelharpa.

1990 vanns båda klasserna av Olov Johansson. 1992 gick gammelharpsmästar-titeln till Hasse Gille medan Peter Puma Hedlund blev den nye titel hållaren på modern nyckelharpa.

Världsmästarna utses av en jury, men i likhet med 1992 utser publiken en PUBLIKENS FAVORIT.

Tävlingarna hålls på Gamla Linköpings Friluftsteater den 9 juli med början kl 10.00.

I år sker tävlingarna under Nordlek-dagarna i Linköping den 5-10 juli. Nordlekstämman, den nordiska folkdans- och spelmansstämman, ordnas vart 12:e år i Sverige. Bland andra evenemang under stämman noteras Zornmärkes-uppspelningar, spelkurser med Peter Puma Hedlund, Burträskarnas Tomas Andersson, Vivi Nilsson mfl, konserter med bla Norrtelje Elitkapell, Orsa Spelmän, Qwinnen, Lena Willemark, Ale Möller & Per Gudmundson och mycket mycket annat.

Anmäl ditt tävlingsdeltagande till Gunnar Ahlbäck, Morkarla 1234, 740 63 Österbybruk. Tel 0295-430 78. Upplysningar kan även lämnas av Gunnar Fredelius, tel 08-647 66 91 eller arb 08-665 29 67.

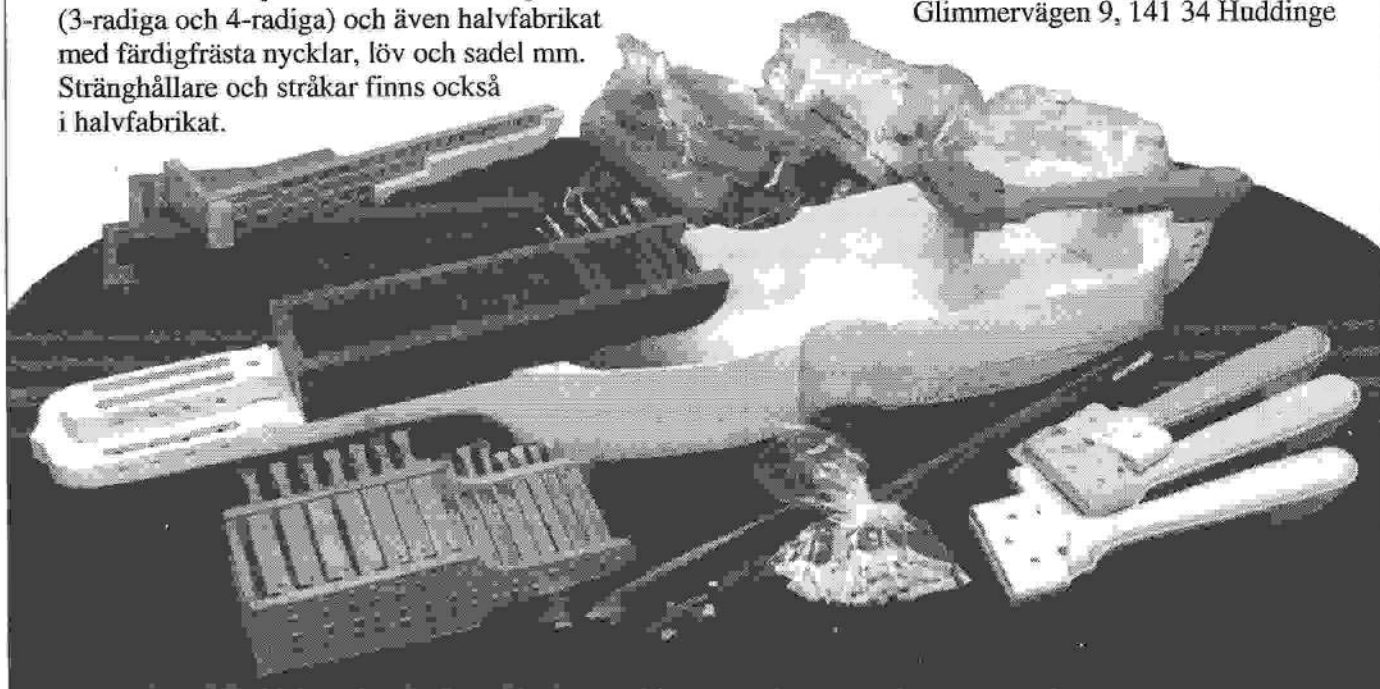
Vår omtyckte vän och skicklige harpbyggare Arne Wiklander har som du kanske vet lämnat oss.

Eftersom han var en mycket flitig byggare har han lämnat efter sig många välgjorda detaljer till nyckelharpor och även fint virke som du nu får tillfälle att köpa. Det finns t ex kompletta lekar (3-radiga och 4-radiga) och även halvfabrikat med färdigfrästa nycklar, löv och sadel mm. Stränghållare och stråkar finns också i halvfabrikat.

Alla vi som kände Arne, vet att hans nyckelharpor var mycket välgjorda och att allt som han tillverkade var av högsta kvalitet. Missa därför inte denna möjlighet att skaffa de detaljer som du kanske behöver.

Om du är intresserad, ring eller skriv till:

Gun Wiklander, tel 08-774 11 38
Glimmervägen 9, 141 34 Huddinge

Till redaktionen har det inkommit en fråga:
Hur skall man stämma fiol och nyckelharpa tillsammans?
Redaktionen bollade frågan vidare till John Olsson Björklinge, som svarade så här:

Renstämmning - finns den?

Det tycks alltså finnas spelmän som tror att om man har stämt och intonerat sitt instrument efter elektronisk stämapparat så är det renstämt. Men se, det är det inte alls. Det är stämt i liksvävande temperatur, där bl.a. durtersen är 14 cent för stor. Det går helt enkelt inte att stämma ett tangentinstrument rent. Inte ens en C-durskala kan man få helt tillfredsställande. Stämmer man treklangerna på C, G och F absolut rena blir kvinten a - d 22 cent för liten och låter inte alls bra.

På fiol, som inte har fasta toner, kan man anpassa sin intonation till det musikaliska sammanhanget och få både terser och kvinter rena. Nyckelharpan däremot måste tempereras, helst så att de mest använda tonarterna blir så nära renstämmning som det är möjligt. Hur det ska gå till har diskuterats en hel del. Bl.a. har Esbjörn Hogmark i Nyckelposten nr 2/90 redogjort för hur Eric Sahlström löste problemet.

Varför går det inte att stämma rent? En ren oktav kan delas in i 1200 cent. Då borde den rena kvinten vara 700 cent och durtersen 400 cent. Men en ren kvint är 702 cent och en durters 386 cent. Det är dessa fakta som omöjliggör

renstämmning. Men som tur är, är det mänskliga örat inte så känsligt som stämapparaten. Därför kan vi utan svårighet acceptera tangentinstrumentens tempererade stämning. Vi kan också acceptera samspel mellan instrument som är intonerade på lite olika sätt. När det gäller samspel mellan fiol och nyckelharpa bör dock fiolspelmannen, som ju normalt stämmer sitt instrument i rena kvinter, se till att både a-strängen och g-strängen är lika stämda som motsvarande strängar på nyckelharpan. Då blir kvintavståndet mellan strängarna inte längre rent, utan d-strängen måste tempereras.

Men hur noga man än stämmer går det inte att få samklngen absolut ren. Detta är dock inte så viktigt, för det verkar faktiskt vara just dessa avvikelser från det absolut renstämda som ge liv åt musiken. I det sammanhanget kan man också nämna det vibrato som är vanligt i många slags musik, jazzens blå toner och en del äldre fiolspelmänsvarierande intonation av vissa toner i skalan. Om det funnes någon absolut renstämd musik skulle den nog i längden verka rätt tråkig och menlös.

John Olsson

BOKEN

"SPEL OPP I SPELEMÄNNER"

AV OTTO ANDERSSON

önskas kopa eller långlanas.

Kontakta redaktionen.

tel: 08- 777 07 27

Jinder och hennes 11 lärjungar

Holmén Jinder kursen i Ekshärad

Som repris från i fjol, var det dax för nyckelharps- och fiolkurs på Ekshärads hembygdsgård. Ekshärad ligger beläget i norra Värmland, strax norr om Hagfors, eftersom det är såpass ovanligt i Värmland med nyckelharpspelare så tycker jag det är mycket roligt att Hagforsbygdens spelman-slag tar initiativ till en sådan kurs.

Kursen anordnades med Åsa Jinder och Jonas Holmén som lärare för respektive instrument-grupp. Totalt var c:a 30 personer anmälda till kursen, men när dagen väl var inne valde några att stanna hemma. Så vid 9:00 tiden på lördags morgon stod c:a 25 personer inne i en något köldslagen hembygdsgård och väntade ivrigt på att få komma igång med spelandet, eller väntade man på att det skulle bli mat kanske ... ?

Nåväl, efter att deltagarna delat upp sig i två läger, ett med stora och fyrkantiga instrument-lådor och ett med små fiolformade instrument-lådor kunde kursen börja. Jonas Holmén tog täten för fiolspelarna, som för övrigt bestod av många ungdomar, och tågade ut till en lada i andra änden av hembygdsgården.

Nyckelharpspelarna fick till en början hållas i matsalen på hembygdsgården, då den egentliga lokalen ännu inte fått upp den rätta värmen efter en mycket kall natt och morgon. Men det var inget hinder. Efter lite ommöblering bland mat-borden kunde en cirkel med förväntansfulla nyckelharpspelare formas.

Som brukligt börjades det hela med att stämma harporna. Till skillnad från många andra kursle-dare fick stämningen någon större prioritet från Åsas sida. Nej, istället fick man lära sig hålla harpan rätt, samt att föra sin stråke rakt och på riktigt sätt över strängarna. Mitt i de ihärdiga stråkföringsövningarna klampade 15 stycken fiolspelare in i lokalen, vilka redan hade noterat att klockan börjat dra sig mot halv elva. Och vid halv elva skulle det ju vara dags för den första matserveringen. Smörgås, kaffe, frukt var vad som serverades nu.

Efter mjukstarten bakom harpan och den lite sena frukosten kunde inläringen åter börja. Nu i raskare tempo med C-dur skala i alla de möjliga

kombinationer. Följt av polske stråk i massor. Vi skulle även få lära oss en polska under dagen, svenskens polska.

Därför tränade vi ihärdigt på polskestråk och polskerytm innan.

Dock uppstod emellan övningarna också kon-versationer med Åsa om allt möjligt. Dock mest frågor om hennes privatliv och om hennes ski-vor mm. Många lustiga frågor kunde det bli, som t ex "Det där bandet du har till din harpa Åsa. Är det vanligt säkerhetsbälte från en bil?" På denna fråga fick frågeställaren dock inget riktigt besked. Så denna kanske undrar än (und-rar vem som ställde frågan?).

Att få lyssna till en världskänd rikspeleman och nationkändis berättande kunde vara minst så intressant som att lära sig spela en ny polska. Och kom man dit med en förebild av Åsa Jinder så gick man alldeles säkert hem med en annan. Åsas inställning till folkmusiken, är som bekant, att man inte skall låta sig låsas fast vid gamla tradi-tioner, utan fritt utveckla musiken. Detta är en mycket ältad diskussion, som även på denna kurs blev aktuell. Då var och en av delta-garna fick kort redogöra för dennes åsikt i frågan.

Det började nu låta lite "knorr knorr" i flertalet magar på Ekshärads hembygdsgård, vilket var ett klart tecken på att mästerkocken i köket snart skulle vara klar med nästa måltid. Det var lunch som bestod av älgfilé och potatis. Följt av en suveränt välsmakande efterrätt med glass, bär och chokladsås. Den som inte blev mätt på denna kurs kommer aldrig att bli det.

Efter maten flyttade hela harpsektionen in på logen, där man nu äntligen fått upp godtycklig värme för harpospelande. Här fortsatte Åsa sin utlärnig av polskan och efter c:a en timme, skulle man som utomstående kunnat höra vilken polska som faktiskt spelades.

Mitt i den värsta exaltismen kommer något så vanligt som "Ekshärads lokal TV" inknallandes utifrån novemberkylan. Två killar skulle göra ett reportage från kursen, som senare skulle sändas ut till ett antal hushåll runtom i bygden. Vi fortsatte dock obehindrat att lära oss vår nya polska.

Åsas egentliga metod för utlärnig är inte i en stor grupp utan enskildt en och en. Och detta

märktes även av på kursen. En gång fick eleverna t ex vända på stolen och spela för sig själv med ryggen vänd mot de andra. Man kan undra hur 11 harpor kan låta så fruktansvärt mycket mer, när alla spelar en "egen" polska, utan att ha den minsta kontakt med resten av spelemännen.

Lokal TV var inte heller främmande från att ta mycket nära närbilder. Det är vanligt att man sluter ögonen när man spelar för sig själv, för att bättre kunna koncentrera sig på det man spelar. Att sedan se en stor TV kamera på en halv meters avstånd när man öppnar ögonen igen, kan ju skrämman den modigaste. Nästan som 'dolda kameran'.

Kursen började lida mot sin ände, men före man sa adjö skulle det först ätas middag (phu !) och även spelas lite till innan klockan hunnit bli sex på lördagskvällen. Den som slitit mest under kursens gång, måste ha varit kocken, och till middag serverades inget mindre än vinmarine-rad oxfilé. Underbart gott.

Klockan var strax halv sex och kursdeltagarna samlades för sista gången för att spela igenom den nyinlärd polskan samt ett antal låtar till allspel. Åsa berättade lite om sina skivor och kom även med den glada överraskningen att hon utkommer med en ny skiva om en vecka. Vi fick även höra något litet smakprov från skivan. Och kunde redan då förstå att skivan skulle bli mycket bra, och kanske även lite annorlunda jämfört med hennes många tidigare. Detta blev kursen avslutning.

Kursen var slut, eleverna var slutkörda, maten var slut. Men ingen var nog hungrig och alla var vi motiverade att träna nyckelharpa hemma för att vara i fin form till nästa års kurs.

D. Höglund

Daniel Höglund

"Nyckelharpoidkare/-eldsjäl"

Elementär matematik
= Count Basic.

STEFAN H.

NY Dansk nyckelharpCD/kassett !

Efter att bara ha tittat i "bokletten" (häftet till CD:en) så vet jag att detta är en bra skiva. Se bara på "boklettens" innehåll där man angivit vilka instrument som förekommer och vem som spelar vad. Bra! Engelsk text ! Bra!

CD:en vidarebefordras nu till "Lyssnat på" så får vi veta hur innehållet på skivan är !

Skivan kan köpas från Rotspel, box 70, 121 21 Hägersten eller från Herluf direkt.

red.

"Harpens Kraft"

CD og MC

Den første udgivelse i Danmark med nøgleharpen som ledende instrument. Herluf Donslund spille sammen med 14 af sine bedste musikalske venner, der selv sagt også repræsenterer 14 forskellige instrumenter. Udgivelsen nummer 23 numre, med 15 forskellige lyd billeder.

Vagn Dahl Hansen skrev i sin anmeldelse i Dansk FolkeMusik august 1993: "Det er en dejlig og stemningsfuld plade. En plade der egner sig til lange vinteraftener i lænestolen i hjørnet, en god bog, et glas vin, og Herluf over stereo i salen".

Derfor! Køb den før det bliver vinter og før din nabo.

**CD 150 kroner
MC 80 kroner**

Ring og bestil hos Herluf Donslund på 65 95 80 70.

PS. Notebog med samtlige 23 numre er under bearbejdning. Kan bestilles nu og leveres omgående så snart den er færdig.

Herluf Donslund
Nørrelunden 3
Højby
5260 Odense S

Tenorbanjo / Tenor Banjo:
Michael Petersen

Trompet / Trumpet:
Thomas Quwang

Rytmeæg / Maracas:
Birthe Boock

Ceylon's Hambo

(Trad. from Henry Wallin)
Don't try to pin me down about the name of this tune, because I never heard Ceylon Wallin himself play it. But Ceylon's brother Henry played it when he took part in the Højby Festival in 1991. And whatever it's called, it's a lovely tune.

Herluf Donslund
Nørrelunden 3
HØJBYN
5260 ODENSE S
DANMARK

Danskt postgiro nr:
1615-0479

tel: *Vindig Indsavn*
Herluf Donslund
00945-
65 95 80 70

Brev till redaktionen.

Angående Albin, Ceylon och Henry Wallins bok Roslagslåtar har, skriver Birgitta Wallin, många hört av sig med varma brev och positiva kommentarer. Många tycker att det är just "deras" låtar som kommit på pränt.

Det blir en dokumentation över hur stor den geografiska utbredningen av låtarna är, från nordligaste Norrland till sydligaste Götaland, till Finland, Norge, Danmark och Tyskland. Recensioner återfinns i ett flertal tidningar som exempelvis; Dansk Folkemusik nr 3/1993, Uppsala Nya Tidning 16 juni 1993, informerar Birgitta vidare.

Henry har under hösten besökt flera folkmusikgrupper i Sverige som är intresserade av låtarna. Det finns nog kvar fler möjligheter att få träna den "wallinska" rytmiken (tror red.) så. Ring eller skriv till Henry, adressen är:

Henry Wallin
Trehøjevej 7
DK-7600 STRUER
Danmark
Tel: 00945/97861933.

Limerik.

Han köpte en harpa i Böda,
den lät ingenting trots all möda,
tills kompisen sa
Du stråke ska ha.
Ur harpan nu tonerna flöda.

Gunnar Wallberg, Forsa.

Spelmansträff

Vänga Kvarn
(Värgårda → Vänga ← Borås)

Lördag 28 maj kl. 13.00

För information ring
033-261330 Bertil
033-268064 Mats

Vänlig hälsning
Mats & Co

VÄLKOMMEN TILL SPELMANSKURS
PÅ ÖSTERBY HERRGÅRD

Wiks folkhögskola

FIOL-NYCKELHARPA

flöjt - klarinett - dragapel

Bilden är hämtad från tidningen
Uppslagsverket nr 2, 1947

FOLKMUSIK

13 - 17 juni 1994

Upplysningar: Lillemor eller Leif 0295-300 35

- Vet du varför spelmän inte tycker om kyrkogårdar?
- ?Nääe.
- De 'e' förmycke' kors å ben!

#